

პატივცემულო მკითხველო!

გაზეთი „ქართული“... ჯერ ახალგაზრდაა; გზა და არჩევანი მის ნათლიას ალაღად და სწორად რომ აქვს მოაზრებული, თუნდაც ათიოდე ჭეშმარიტი ქართველი უყოყმანოდ დაგვიდასტურებს. შეიძლება მეტამაც თქვას, მეც მანდ ვარო, მაგრამ სახლის ამენებას მხოლოდ ბალავრის გაჭრა და დადუღაბა არ კმარა, არც ბალავერთან შემოკრებილი ხალხის დღენიდაც ფიქრი - კედლები როგორ ამოვიყვანოთ, გარედან რა მივაკრათ ან შივ როგორ გავამშვენიეროთ. გონივრულად ფიქრი ურიგო საქმე არასდროს ყოფილა, მაგრამ მაინც საქმეა. ამიტომ ახალგაზრდა „ქართული“ თავის ნათლიასა და მის გვერდში მდგომებს ბალავერზე ქვითკირის დაშენება მოსთხოვა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა დაიწყოს; ამასთანავე კედლების გვერდების გამრავლება და ასაშენებელი მასალის მრავალფეროვნება დაიჩემა და სრულიად სამართლიანად...

„ქართული!“ ამჟამად მხოლოდ ენობრივ-გრამატიკული საკითხების, დიალექტების, მშობლიური ენის უპატივცემულობის ფაქტების გამოვლინებითა და შესწავლით არ შემოიზღუდება. უამრავი საჭირობითი ამბავია თავმოყრილი საერთო ქართულ სივრცეში. „ქართული!“ სწორედ აქეთკენ შეგვიძახებს. ამ გულითსათქმელ ამბავთა შორის, რა თქმა უნდა, ისევ უპირველესი ჩვენი ენისადმი დამოკიდებულების საკითხია, სადღესო მდგომარეობას ვგულისხმობთ, ამასთანავე ენის ისტორიის გახსენება და გამომდებლად ამ თემაზე საუბარი განსაკუთრებით ახლაა საჭირო, რომ მტრის ავმა ზრახვამ ბარეორ ქართველს თავისი ენა არ დააღწიოს.

„ქართული!“ გესაუბრებათ ჩვენი ისტორიის, ლიტერატურის, მწერლობის, ფოლკლორის, ეთნოგრაფიის, ეთნოლოგიის, ხელოვნების... შესახებ. ყველა იმ ქართველურ ღირებულებებზე, რაზეც ხელი მიუწვდება, თქვენთვის შეინახავს და მალე მოგაწვდით.

პატივცემულო მკითხველო, „ქართულის“ რედაქცია ქუთაისში მდებარეობს, იმ ქალაქში, რომელსაც უმდიდრესი წარსული აქვს და, შეიძლება ითქვას, საერთო ქართული ხასიათით გამორჩეულია. ჩვენ საშუალება გვაქვს, აქვე, ადგილზე მოვიძიოთ უამრავი მასალა შემოთ ნახსენებ სამეცნიერო თუ სახელოვნებო დარგებიდან. კარგად გვაქვს შეგნებული, რომ სარედაქციო ჯგუფი მარტო ვერაფერს გახდება. ამიტომ ჩვენთან თანამშრომლობას გთხოვთ (ძველ მეგობრებს უფრო აქტიურად); სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის, ქართული ლიტერატურის ისტორიის, ლიტერატურათმცოდნეობისა და ფოლკლორის, საქარ-

თველოს ისტორიის, საქართველოს გეოგრაფიის, კულტურის ისტორიისა და ესთეტიკის კათედრებს; ქუთაისის ისტორიისა და დიალექტოლოგიის ინსტიტუტებს; ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ხელმძღვანელობას, არქივის დირექციას, მწერალთა, მხატვართა, კომპოზიტორთა კავშირებს, სამხატვრო გალერეას, თეატრალურ საზოგადოებას, გიმნაზიების, ლიცეუმების, საშუალო სკოლების ჰუმანიტარული საგნების მასწავლებლებს, სტუდენტებს, მოსწავლეებს, ყველას, ვისაც შეუძლია თქვას სიტყვა ქართული „ქართულისათვის“.

დარწმუნებული ვართ, შემოგვეხმანებით ჩვენი მეგობრები: თბილისიდან, ბათუმიდან, ზუგდიდიდან, თელავიდან, რაიონებიდან, სოფლებიდან, საზღვარგარეთიდანაც...

პატივცემულო მკითხველო, ჩვენი ვაი პოლიტიკოსების დუხჭირი გონების ბრალია, ამ რამდენიმე წლის განმავლობაში სრულიად რომ აგვეწიწა მამული და პირადი ცხოვრებაც ვერაფრით მოვაწყვეთ... ჩვენგან უმრავლესობა, ხორცილთ მშვიერი და სულით გავერანებული, ერთბაშად მოწყდა ეროვნულ ფასეულობებს და ისევ იმ ქართულ მადლგაწყვეტილების მიერ მოყვანილი ამინდის გამო ნელ-ნელა შევაჩვიეთ თვალი, ყური და გონება უცხოურს, აქ რაც არ გვეკმარა საცქერლად და საგემოვნოდ, იქითკენ გავრბივართ, მგონი, სამუდამოდ. ისინი კი აქეთკენ მოდიან. ფუტკარი თაფლს არ მოსცილდება, იკითხოს მხოლოდ თაფლის ბრიყვმა პატრონმა.

მადლობა ღმერთს, სულის გაცარიელებულ უდაბნოში ნელ-ნელა ჩნდებიან ოაზისები. „ქართული!“ შეეცდება ერთი პატარა ოაზისი მაინც იყოს. თანამეკალმეობასთან ერთად გთხოვთ თქვენს ოჯახშიც შემოვიდეს „ქართული!“ მოდით, ერთად ავაშენოთ ის სახლი, რომლის შესახებაც თავიდანვე მოგახსენეთ.

მინაწერი: შევიტყვეთ, რომ საშუალო სასწავლო დაწესებულებებში, განათლების სამინისტროს მითითებით თუ ბრძანებით პროგრამით გაუთვალისწინებელი წიგნებისა და სხვა სახის გამოცემათა შეტანა და გავრცელება აკრძალულია, თუკი ვინმე ცდილობს ზეგავლენა მოახდინოს სკოლებზე და ძალით ავრცელებს რაიმეს, სამინისტროს დამოკიდებულება ამგვარ ქმედებებზე სრულიად სამართლიანია. ვფიქრობთ, ეს არ შეეხება „ქართულს...“ განათლების სამინისტროს და მისი ქვემდგომი სამმართველოები და განყოფილებები, სკოლის დირექტორები „ქართულს...“ გზას არ გადაუკეტავენ.

ბიძა ხელოვნება

ტარიელ ფუტკარაძე
ბრიკოლ დადიანი ოდიშის სამთავროს მსხროვრებთა ენის შესახებ
ანუ ქართველთა ნათესაობის სამი ძირითადი ნიშანი სამას თერთმეტი წლის წინანდელი ისტორიული დოკუმენტის მიხედვით 2

ეფხარ ჭანტურიძე
დავით სოსლანის ნარეკომავლობისა და განსასვენებლის ადგილმდებარეობის შესახებ 2

მარინა ქაცარაძე
მიხეილ ალაზიქა 3

ოპარ გვამთაძე
ჭრეჭრე 4

ნუზუარ ცაიხლაძე

შავშათ-ივარხაჟის ტოპონიმი 7

ლაშვირა ჩაპვატაძე
„შეხვედრე ბზაზე ამოჭრიდრ სემძობდოს ღვარჯის ღვჭრიდობას“ 6

შუაშუნა შვიპრაიშვილი
სიბუაპაში პროზოილში ანუ ენის მარბალიტაში 7

სხვა საქართველო
სად არი...

(დასაწყისი ნიშნით)

4. არსებობს და უზიარა
სახსრდება კავშირი

ერთი არსებული ახალგაზრდა გაცივანი, წიკ
ლაური; სულ ნახევარი საათი ვისაუბრეთ -
არსებობს მიდობა ფეხით; კარგად ვრკვევდა
აწმყოსულ დინებებშიც...

- ხევესურეთში გამახსურდა უყვართ; ეუ-
რადღებდა გვაქვეყნა, ბატონო ზვიადს ვრეკლუ-
საით უყვარდა ხევესურეთში... მან მოკლე დროში
პიდროულექტროსადგური აგვიფიქს...

ხევესურეთში ვრეკლუ მეთრე გუდანის
ჯვარის მოძვედ ითვლება; ნახორციველარ
ღვთაებას

უცოდებდა
გუდანის ჯვარ-
ის მოძვე...

- რად
არ მიაყვან
ქალსა-მეთქი,
ეუთხარი წიკ-
ლაურს; აქ გო-
სახორციველარ

ქა-
ლები არ არიან და ბარიდან ვინ გამამყვება ამ
მთაში; ან ვინმე რად გაგაუბელურთ; ადრე, ძველ
ხევესურეთში კარგი, თვითნასწავლი ექიმები იყ-
ვნენ; თავის ქალის თვერაცაცაც კი აკეთებ-
დნენ; ახლა აღარაინაა, არც ადგილობრივი
ექიმი და არც მოხული ექიმი; ცოლი ავად რომ
გამისდეს, რა ექნაო - სვედიან-ეშმაკურად ნა-
იღობა სინდარობის ევალსე მაგალმა არწი-
თავალიანის და მგლისმუხლა ხევესურში.

- უკარს ხალხურის დაცვა ჯარს; ხევე-
სურთა სოფლები ძველებურად ფესსე რომ იდ-
გეს; საქართველოს ჩრდილოეთიდან პრობლე-
მები აღარ ექნებაო - სვედა გაუქმდა ახალ-
გაზრდა ხევესურს.

5. შერიგების სურვა და ტოპიას

ორაკლი არაბულის თჯახში შერიგების
სურვას და მამაკაცებს; ირაკლის ქალიშვილი
თითქმის ბარულად მოუტაციათ-გაპარულა... ბა-
თირა იყო თამადა. ბარიდან ამოტანად დვი-
ნოს სევესურელი დღეი ვინმე. საოცრად ჰრე-
ლი სასოვადუება შეიკრიბა, მაგრამ ურთიერ-
თკითვლასწავლილი... აქ გააცივანი კიდევ ერთ-
თ საინტერესო და განათლებული პიროვნება
გაიორგი დიკოკელი - ამჟამად ბარისახოს მას-
წავლებელი და კორმას მკვიდრი.

თამადის თავდაჭერილობის მიუხედავად
სურვრა მღლე აღრუობდა. აქტიურობდა სამი თავ-
გადახორცილი ბიჭი (გული დამწვედობდა, თუ-
კი ისინი ხევესურები აღმოსნდებოდნენ...), რომ-
ლებიც დვინოს აძლებდნენ სუმად მყოფ და
უსმაურად მსმელ ქერა ახალგაზრდას. გერმა-
ნულია, მითხრეს.

ტოპიასი საქაოად ამტანი ჩანდა; ნემი ორი-
ოდე დერი ინგლისურით გამოუვლდაპარაკე. ვე-
უობოდა წევნით დაინტერესება...

მაშინაც ვიფიქრე და ახლაც ვფიქრობ:
ერთმა კაცმა დოში - სუთხის ლორად
გამოყვანილი ნაწილი - დაკარგა; მგეობარს უთ-
ხრა, დაკარგვას კი არ ვდარდობ, ვინმე ღოთი

იპოვის და „სილიოტის“ გემოვნებით შექამ-
სო... არამყვითად, საქართველოს სტუმრები ქარ-
თველთა საეცხოსი(მ) მასპინძლობას - გადა-
ჭარბებულ მეტყუელობად, დიდ ქართველურ
ტრადიციებს კი ნამორხენილობად თველიან მე-
სილიოტამ ღოთიყუთ...

არაფა, ჩამდვიდად არაქართველურად
აძაღუნდნენ დვინოს თავგადასორცილი თბი-
ლისიელი სტუმრები გერმანულ ტოპიასს, რომე-
ლიც ხევესურეთში იტანდა დიადლებას...

ხევესურელი ციკვა-სიმდერის გარდა, დია-
მასად დამამახსოვრდა დიასახლისის საქციე-
ლი; ირაკლის მეუღლე რამდენიმე წინარად
მჯდომ თუ საპაციო სტუმრის ჩამოყვარა თვის-
ლი ჰეკით ხელში... ნემი ჰეკა ადვილად შეეხებო-
ნა და მითხრა: ხომ არ მითქვინეთ, სტუმარი
ამაო?

6. ათინგენობა

ათინგენობა და ახალწვდობა ხევესურეთში
დღის დღესასწაულებით; შემდეგ მოდის შობა,
მარიაობა, ვაიორგობა და ა.შ.

ათინგენობა ერთ ევროპა გრძელდებოდა

რიტუალების შემდეგ იმართებოდა ქივი, დო-
ლი, სხვადასხვა თამაშობანი...

ხევესურეთში ათინგენობა 21 ივლისს და-
იწყო; ბათირა არაბულმა მიგვიწვია ბაცადო-
გოში, სადაც ის დასტური იყო. იმ დღეს გუდა-
ნის ორივე ხალხიცაცაც მოვეყარეთ მუხლი.

საქართველოს ეკლესიის კალენდრის მი-
ხედვით ახალი სტილით 29 ივლისს არის
მღვდელმთვამე ათინგენე ეპისკოპოსისა (და-
ახლოებით 311 წ.) და ათთა მისთა მოწაფეთა
ხსენების დღე; ამჟამ დღესხა ექვსი მსოფლიო
ქრებების წმიდა მამათა ხსენება.

ძნელი სათქმელია, განსაკუთრებულმა გა-
რემობამ - გამოცხადებამ - აქცია ხევესურეთ-
ში ათინგენობა უდღეს დღესასწაუდად თუ
ამ ერთ-ერთი უძველესი წმინდანის ხსენების
დღე რომელიმე წარმართული დვთაების სა-
ხელს გადგეყარა...

ხევესურეთი - საქართველოს
ოლიგოპოლი

ტარიელ ფუტარაძე

ათინგენობის დროს ისევ ხშირდება ხევე-
სურეთი; ხევესურეთი ისევ თანამიმდევრობითა და
რჩიით ამბობენ მორიგესა და ღვთისშვილთა
სადიდებლებს (პირისქარს) და კურთხეანს...

ისევ ხარზმული ღელს, რომელსაც სოფლურ უკვე
დვინოც ეხვედრება... ისევ იკველება კურბატები
და ყონები... ხევესურეთი ისევ ჯგუფ-ჯგუფად მო-
დიან ხატთან; ხალხის წინ მოსულადმღვად გა-
ივლიან და ჯერ ჯვართან მოყვანილ მუხლს;
მხოლოდ შემდეგ მივალმებთან რიგად მდგარ
და აწველობდეთ სიცივის მომლოდინე დამ-
ხვედრთ...

ყველა ჩამდვილი ხევესური საოცრად მორ-
წმუნება; ათუხმით რწმენა-გონება შერეული
ახალგაზრდობა აქ თითქმის არ შეგახვედრია;
ხევესურეთი ღვთიურ-კოსმიური საქაროს თა-
ვისთაჟადი, იმანერტური წვერები არიან, მორ-
წმუნე ხალხი, გამითებულ-გახალხურებული
ქრისტიანული დოკტრინა, ანდრესულ-სდარე-
ლი ცნობიერი ველი და არაკულ-გოლიათური
ბუნება ერთ მთლიან საქაროს ქმნის, სამყა-
როს, რომელსაც თავისუფლად შეიძლება ვე-
წოდოთ საქართველოს ოლიგოპოლი...

მორიგე დემოთი (მდრ. სენური ხომ
დებრეთი), ღვთაებები, ნახორციველარ(ი)ადამი-
ანად ნამყოფი) ღვთაებები, გმირები და სვეუ-
ღებრივი მოკვდავნი ხევესურთა ცნობიერება-
ში დღესაც ისეთ მთლიან და ცოცხალ ჯაჭვს
ქმნის, ადამიანს სუსტიად რომ განესახლდებოდნენ,
ამჟამად ყოფნის ასრსა და დანიშნულებას,
ადამიანს რომ ისინის ამბიციის მტრეხელობის-
გან თუ სხვა ხორციელი ცოდვისგან...

7. ტარიელის ტირილი

ნემი ექსპედიცია ბარისახოს სეოლა-ინ-
ტერნატი იყო დაბანაკებული. დენი იყო, მაგ-
რამ სამსარეულოში არ ირთებოდა. ბატონმა
ბათირამ „ეღვიპტრები“ მოიყვანა, ერთი შეხე-
ვით, სველებრივი სოფელი მოხე-
ლე. პრობლემა მაღვე მოვარდა და
ნემს სურვრათან მივიპატივეთ დვით-
სო ჰინჭარაული, თითქოსდა არაფ-
რით გამორჩეული ხევესური. ბათირამ
უდროოდ დაუკულთა სადღვრეულო
რომ შესვა, მხოლოდ მაშინ მივხედი
დვითსო ჰინჭარაულის არაწველებ-
რივობას; ის უდღეს ტკივილის ატა-
რებს, მაგრამ „სხვის“ თვალში სვეუ-
ღებრივი მოკვდავია; დვითსო ვაჟი
აფხასეთის ომში მოკლეს; ეს ამბავი
დვადამ რომ გაიგო, ატომბატის ორი
ტყვია დაიხალა და შეიღს დაწია...
დვითსომ ქალიშვილი უპატრონიდ ვე-
ღარ დატოვა და სათბში თუ სადუ-
ნებთან ტკივილიანი ხიმბით დადის...

ბაცადიგოს პირქუშის ჯვარში
(პირქუში ცეცხლის დიანი) ერთ კაცს სას-
მელს (გრემლიანი ხმით გუთავალობდა. ტარი-
ელ არაბულის მმიშვიდი ავარიაში დაიდგო;
დვადამ თავი ჩამოხრწო; ტარიელს შესაწირავი
ქონდა ამოტანილი... ტარიელის ვაჟაკობა დიდი
თებაა, მაგრამ მე სხვა მიმართულებით მიყავს
ასრთა დინება; დღესაშვილობის ასეთი მძაფრი
განცდა და ხევესურ ვაჟაკობა ცნობილი უმოწ-
ყადო თავგანწირვა საქმობო ხევესურდობა
და ხალხადო მოვალეობის ტრადიციული ვრ-
თახობის საოცარ ნიმუშს ქმნის...

8. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

ბარისახო, კორმა, აკეში, აკე, ბუქვერ-
თა, გველეთი, დათვისი, მოწია, უკანასო, ჩორ-
დელი, ქობელი, ჭალისაყელი, ცუღანი, ჰე-
1987 წელთან შედარებით ხევესურეთის ამ სოფ-
ლებშიც თითქმის განახლებდა მისხხელობა...
სტუდენტებიც სწორად ხევესურეთშიდნენ ჩა-
ნემებელი სახევესური ხეობების ხილვისას, რეს-
პოდენტო ტკივილის მხმხმისას...

9. მთავი არ დაბრუნდება!

ამ წერილის წერის დროს მამანგვის ერთი
დღესის ერთი ფრაზა ამეკუაბა:
„სანამ არწივ არწივობს, მთები არ დაბერ-
დებიან!“

...დღეს მოდუნებულია ხალხი; ეშინია უკმა-
ყოფილების პირდაპირ გამოსატვა; რადიკას თუ
ვიდაკას ელიან...

ნემს ვერავინ გაგვიარწივებს! არწივობა
გენით მოგვგამს და ეს უნდა გავაცნობო-
როთ; ნემსივეა მხსნელი!

გამოუყალიბო სიტუაცია არხებობს მისთვის,
ინც გამოსავალს ვერ ხედავს...
ბუნებაში ჩიხი არ არსებობს!

მინაწერი:

ექსპედიციის წინა დღეებში ბანკში ბი-
ტუაცია დაიბაძა; ერთ-ერთ ლექტორს ეშინო-
და, რაზე არ მოხდებოდა... მას და რამდენიმე
შეშინებულ სტუდენტს ეუთხარა:

ბანკში აღმოსავლეთშია, ზვებუკოთი - და-
სკულეთში; ვარდა ამბა, ნაზეთ ზვებუკოთი
რომ ირწმუნოთ ბაკუთარი ძალა მე გვინა-
ათ, რომ ზვებუკოთი ნაზეთ თაყვ არს
ვაქვთ... ახლგაზრდა ტამბიან ქვერავი კი-
ვაცო იმეცობაც, რომ ტუთაბში შეგეგმნე-
ბულ-შემარტული სტუდენტის მწვერულსა-
კენ ბაკუელი მაღალკაცი...

10. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

ბარისახო, კორმა, აკეში, აკე, ბუქვერ-
თა, გველეთი, დათვისი, მოწია, უკანასო, ჩორ-
დელი, ქობელი, ჭალისაყელი, ცუღანი, ჰე-
1987 წელთან შედარებით ხევესურეთის ამ სოფ-
ლებშიც თითქმის განახლებდა მისხხელობა...
სტუდენტებიც სწორად ხევესურეთშიდნენ ჩა-
ნემებელი სახევესური ხეობების ხილვისას, რეს-
პოდენტო ტკივილის მხმხმისას...

11. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

ბარისახო, კორმა, აკეში, აკე, ბუქვერ-
თა, გველეთი, დათვისი, მოწია, უკანასო, ჩორ-
დელი, ქობელი, ჭალისაყელი, ცუღანი, ჰე-
1987 წელთან შედარებით ხევესურეთის ამ სოფ-
ლებშიც თითქმის განახლებდა მისხხელობა...
სტუდენტებიც სწორად ხევესურეთშიდნენ ჩა-
ნემებელი სახევესური ხეობების ხილვისას, რეს-
პოდენტო ტკივილის მხმხმისას...

სტუდენტურმა ექსპედიციამ კარგად იმე-
შავა...

სტუდენტებმა აღტაცებაც ზვერჯერ გო-
ნიცადეს...

აღტაცება-აღმავრენას მასპინძელ ხევესურ-
თა თავდაჭერილი სილაღვეც აწვევდა, სტუ-
დენტური სადამო-დამეგობიც, დიდ და პატარა
არაგვებში ბანაობაც, საფრენბურთო წემპიო-
ნარტუნებანიც, მაგრამ მთავარ სააღტაცებო სტო-
მულს გრადამავრენანი ფერდობები, კეთილდვე-
ვარებიანი მთები და თოვლობიანი ჭოტები
ქმნიდა, ადგილები, სადაც ქართველ დვთაებო-
თა და ღვეგნდარულ ხევესურთა უგვედავო სუ-
ლიერება მიმოიქცეოდა...

მთავარი მაცნე რწმენა-აბუდელაური იყო!
ექსპედიცია რვა ჯგუფად დაეყო; სტუ-
დენტებს თავიდანვე მოგვეყვით რწმენის, აბუ-
დელაურის ტბისა (თახსარისა და დვევის) და
ჭოტების შე-
სახებ. წინას-
წარვე ვი-
ვითქვით, რომ
28 ივლისს
როშკაში
წავიდეთა ის
ჯგუფები,
რომლებიც
მათთვის

განკუთვნილი ტექსტების ჩაწერას დაამთავ-
რებდა, შორეულ სოფლებში სიარული არ გაუ-
ჭირდებოდა და ექსპედიციის შინაგანაწესსაც
არ დაარღვევდა.

...როშკა თითქოსდა ბრძოლის ველზეა გა-
შენებული, ველზე, სადაც ღვთისშვილებისა და
ღვევების ბრძოლის ნიშნები - უსარმაზარი,
„ერთმანეთისთვის ნასრალი“ ღოდეები ახლა
უხმავრად დგეს.

საცადვევით გზით როშკას სასაფლაოს-
თან რომ ახვდეთ, მარცხნივ ჯერ რძის მდინა-
რე გამოინდობა, შემდეგ უკლად მდგარი ბახი-
ლიკა და მარჯვნივ, თავად სოფელი როშკა -
ხევესურეთის დელოვალა.

...როშკას შემოთ ქვაჯვარიც შეგხვდებათ,
წვარობად დასერული ცოცრებიც; ყველაფეა ვე-

12. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

13. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

14. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

15. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

16. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

17. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

18. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

19. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

20. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

21. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

22. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

23. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

24. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

25. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

26. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

27. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

28. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

29. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

30. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

31. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

32. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

33. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

34. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

35. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

36. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

37. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

38. ახალგაზრდი და სტუ-
დენტური წაგაბრი

მართული სიტყვის მოხაზვა
მიხეილ ალავერა

1996 წელს
უბედური
შემთხვევა გამო
გარდაიცვალა
თვალსაჩინო
მწერალი და
ენათმეცნიერი,
სალხური
სიტყვიერების
ისტორიკოსი,
საპატიო მოქა-
ლაქე, პროფესო-
რი მიხეილ ალა-
ვერა. მის გარ-
დაცვალებასთან ერთად დაბრუნდა გამოჩინე-
ლი თაობის, ჩვენი სასოქალაქო მასწავლებლების,
ქეთევან ძოწენიძის, პოლიკარპე ჯაფარიძის, დო-
ვით მამყვარიანის ცხოვრების ერთი ლამაზი ფურ-
ცული. იგი იყო კოლორიტული პიროვნება, მუ-
დამ ხალისიანი, ოპტიმისტი, არამეფულებრივი
მთხოვნილი სხვადასხვა ამბისა. განსაკვირვებელი
იყო მისი მესხიერება შენივთებულ გონებასავე-
ლობასთან. ამიტომ იყო, რომ მის გარშემო
ყოველთვის შემოკრებილი იყო მსმენელთა დიდი
წრე.

მიხეილ ნესტორის ძე ალავერა დაიბადა 1916
წლის 24 მაისს ცაგერის რაიონის სოფელ სათრ-
მეში. აქვე დაამთავრა დაწვებითი სკოლა, შემდეგ
- ქუთაისის მესამე შეიწველი. საშუალო პედა-
გოგიური და უმაღლესი განათლება მიიღო ქა-
ლაქ ქუთაისში.

1955 წელს მ. ალავერამ დაიცვა დისერტაცია
ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეც-
ნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. 1952 წლიდან
იყო საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრი.
1985-1990 წლებში მუშაობდა ქუთაისის სახელ-
მწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედ-
რის გამგედ.

მ. ალავერამ თვალსაჩინო კვალი გააღო ქარ-
თველოლოგიაში. იგი გულდასმით სწავლობდა
ქართული სალიტერატურო ენის, სტილიასა და
პოეტიკის საკითხებს, იკვლევდა ქართული ენის
დასავლურ დიალექტთა გრამატიკულ თავო-
სებურებებს, მათს ლექსიკასა და ტოპონიმიკას.

მ. ალავერის კალამს ეკუთვნის მნიშვნელოვანი
გამოკვლევები ისეთ კონკრეტულ საენათმეცნიერ-
ო თემებზე, როგორებიცაა: ანკოლოზ ბარა-
თაშვილის ენის ხალხურობა, ილია ჭავჭავაძე
და ლედიანა, ფაფა-ფაშველას პოეტური ენის სინ-
ტაქსი და სხვ.

მ. ალავერამ მემორალური და საენათმეცნიერო
ნაშრომები მიუძღვნა ქართველ კლასიკოსთა (მ.
ჯავახიშვილი, ქ. გამასხურდია, გ. ტაბიძე, გ. ლუ-
ნიძე, ი. გრიშაშვილი, ს. ჩიქოვანი) ცხოვრებასა
და შემოქმედებას. მის კალამს ეკუთვნის წიგნები:
„აკაკის მოგზაურობა რაჭა-ლეჩხუმში“, „ლეჩხუმური
ზეპირსიტყვიერება“, „ლეჩხუმური ლექსიკონი“ და
სხვ. ხაზგასმით აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მ.
ალავერის წიგნებმა და მეცნიერულმა ნაშრომებმა
სპეციალისტთა მაღალი შეფასება დაიმსახურა.

საყოველთაო დაინტერესება გამოიწვია მისმა
მონოგრაფიებმა მეზნებარე პოეტების, ლადო ასა-
თიანისა და სვერიან ისიანის, ცხოვრებასა და
პოეზიაზე. მანვე აკადემიკოს არნოლდ ჩიქობავას-
თან ერთად გამოსცა ორტომიანი მონოგრაფია
იმერულ დიალექტზე. მ. ალავერამ ბევრი რამ
გააკეთა პირველი ქართველი კინომოლდის ვა-
სილ აბაშვილისა და გამომჩინილი მხარეთმცოდ-
ნის პეტრე ჭაბუკიანის ღვაწლის შესწავლასა და
პროპაგანდის საქმეში. მრავალსაუკუნოვანი ქა-
ლაქ ქუთაისის ოეზილქათათის შედგენა და ცალკე
კრებულად დასტამბა ქართველი პოეტები ქუ-
თაისის.

მ. ალავერამ სისტემატურ მონაწილეობას
ღებულობდა ქალაქისა და რესპუბლიკის სხვა სა-
მეცნიერო ცენტრებში ჩატარებულ კონფერენციებსა
და სესიებში, გამოიღოდა სიტყვიერება და მოვო-
ნებებით სხვადასხვა სტადიასა და შეკრებებზე.
ბატონმა მიხეილმა თვალსაჩინო ცალი დტო-
ვა ქართველოლოგიაში იყო კვლისმბერი ტედ-
გოცა გულბონიალუ სტუდენტთა მამარი რომ
არს მოულოდელი უბედური შემთხვევა იყო კლე-
ტაშვილი გულიანო იკონომიკის და იურისტი.
წავდა მოულოდელი შემთხვევა ახლგაზ-
რული ოპტიმისტი თვალსაჩინო ენათმეცნიერ-
სა და მწერლის მ. ალავერის სხვა სახელიდ
დაიწეს მამ კოლეგებს და მრავალრცობიან
მასწავლებელ გულმა.

მიხეილ ნესტორის ძე ალავერამ დაიბადა 1916
წლის 24 მაისს ცაგერის რაიონის სოფელ სათრ-
მეში. აქვე დაამთავრა დაწვებითი სკოლა, შემდეგ
- ქუთაისის მესამე შეიწველი. საშუალო პედა-
გოგიური და უმაღლესი განათლება მიიღო ქა-
ლაქ ქუთაისში.

1955 წელს მ. ალავერამ დაიცვა დისერტაცია
ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეც-
ნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად. 1952 წლიდან
იყო საქართველოს მწერალთა კავშირის წევრი.
1985-1990 წლებში მუშაობდა ქუთაისის სახელ-
მწიფო უნივერსიტეტის ქართული ენის კათედ-
რის გამგედ.

მ. ალავერამ თვალსაჩინო კვალი გააღო ქარ-
თველოლოგიაში. იგი გულდასმით სწავლობდა
ქართული სალიტერატურო ენის, სტილიასა და
პოეტიკის საკითხებს, იკვლევდა ქართული ენის
დასავლურ დიალექტთა გრამატიკულ თავო-
სებურებებს, მათს ლექსიკასა და ტოპონიმიკას.

მ. ალავერის კალამს ეკუთვნის მნიშვნელოვანი
გამოკვლევები ისეთ კონკრეტულ საენათმეცნიერ

პოეზია

ჩვენი სტუმარია ლალო ასათიანის პრემიის ლაურეატი, პოეტი **მზარ ბამბაძე**

მეზღვრული

აქ ჭაობები ყოფილა წინათ,
(მეტარებელი ხმაურით მიდის).
პირველი წვეთი... იწყება წვიმა,
გადაუსწრიათ თოკებით ხიდი...

და ახლა უხედები, რომ თვითონ მეზღვრი,
შენს საფლავს გზებზე ვფიქრობ და ვდაობ -
აუფავებული ატმების იქით
ცა უშხადება საწვიმრად, დაო...

„ხავეჭრით - პარადის“ მონანილას

გადაუღებელ წვიმასავით ხარ მოსაწყვნი,
კარდაღებული ჭიშკარით შენთვის ჭრიალებ,
სხვა მარჯვენს ადგამს, შენ აბიჯებ
ფეხით მარცხენით,
ვესლიან ენით სუფთა ეთურს ანაგვიანებ!
როცა თინდება, ხარ დადლილი
ბნელთან ლაციციით
და გული გწუდება, რომ ნავლდება
ემშათ მაყრული,
ხედები ფანდები დაგიძველდა - ყველა, რაც იცი,
მავრამ გაქვს ახლის მოკონებით
ტყინი გაბრული.
ხარ გულშემიშარა, როცა ვინმეს
ლანძღავ დაღავით,
ისე იქცევი, თითქოს დაგცდა სიტყვა უცები,
ზურგს უკან ცდილობ გაუთხარო
მოყვას საფლავი,
ხოლო პირში კი მლიქნელურად ელაქუცები...
და რადგან ცოდვა დაიდევს ქვეყნად მრავალი,
როდესაც მოეა უხილაფი ზარით მრეკავით,
იქნებ ამ ლექსმა ჩააფიქროს შთამომავალი -
რატომ ამოვა შენს საფლავზე მხოლოდ ეკალი!

გაუჩინ

გუშინ რომ გვეთო ველზე კოცონი,
დღეს დარჩენილა მისგან ნაცარი,
ქარს გაპოლია ენება კოცნების,
ის რაც იყო და ისიც, რაც არი...

ქვიტკრის ედელს აწნია შხარი,
ფეხი ვაუდგამს შხარში ნარ-ეკალს,
როგორც სამრეკლოს უნო ზარი,
ეს გული მუტად აღარ დარეკავს!

იბუღს ნაბრწყლად თუმც არ მოველი,
მანც ბნელიდან სიტყვა დადარი
და ისევ უყვდი იმ ქარს, რომელიც
დამსუფავს შენი ტანის ხანძართი!

ახლა ხეხელები

წვეს ხატობილაც არ მოიჩინდნენ მერცხლები -
ბიფხის, თუმცა ძაღვნი ბიფხობა,
ხოცა ანები წლავით შეიქცებლები
იწიქ ცოტა დახანის სიველიმაც.

შეჩხე სოფე უბატონო ბავშვივით
ზოხით მოხმას, ძალის ძივს იკრებს,
იწიქ ვიღაც პედიტო აწიქის დამბოლი,
იწიქ ვიღაც პედიტო აწიქის დამბოლი.

აღმა ვიღაც სიჭიქე დათილიდა
სადაც სოფე ხოცოც და იხია,
ძალია შეიქცე, ხარ ვიღაცა ქოჩიქა,
სიჭიქობა ხატობ დაიქვანა!

***
„მე ჰყვარს, მოვიყვებ ჩვენი კაცი“
ამ დროს კაცი თუ არ ხარ, წადი!
თუ ვინდა მძიმედ ან ამჩატებით...
„საქმის ადვილს დღეს ქვეა ჩატი“
და შეუდარებულს ქვეა ჩატელი“

ჩარიგებულან თითბრის იფნებად
ვირტუალური ცოდვის მდომელნი,
გამოხატული კრძობა ციფრებით
არის ზუსტი და შეუცდომელი.

თვითონ არ იცი, ისე მოწმდება
ფიქრის და განცდის რთული მოდემი,
გაქვსნი ფანჯარას და გამოჩნდება
სწორი ცხოვრების ასი მოდელი...

ავირჩევ ერთ-ერთს რთული პროგრამით,
არ დავბარბდები სხვა „საიტებს“;
(სურვილთა ჭური თუ ამოვემანე,
გულიც მსოფლიო თრთოლვას დაიტევს).

დადლილ თვალებით მიცქერს კრანი;
მგლის კლონირება ხდება მლილიდან
და თუ ერკეპალს არ ავეყარი
ვერ გამოვალწევ ისე მღვიმიდან!

ვერ გამოვალწევ ამ პოლოგრამას,
თუ არ მიშველა ჩემმა წიქარამ,
ვერ გადავარჩენ ფერებს და გამებს,
დროის ქართ რომ გადაიქარა...

რა გულუბრყვილო გინავარ და გინადი,
როცა ვისხენებ ცოდვებს ჩადენილს -
ძვირფასო, გიცდი, გასხენი „ჩატი“,
მეც მინდა გავხდე ერთი ჩატელი“

***
„მღაფრ ანს, ვითარცა სიკვდილი - სიყვარული“
წვიმა ცრემლების დამღვრელია
და ხშირად ღონემისდლია,
შენი სიყვარული დამღვრელია,
შენი სიყვარული - სიკვდილია!

ცხოვრება სულ ფორიაქია,
მიჭირს კრძობების დაპურება,
შენი სიყვარული თრიაქია
და სამუდამო გამბრუება!

ჩემზე ტკივილები უგეშათ,
მომდევნ სულთაშუთავებად,
შენი სიყვარული - ნუგეშია
და ამქვეყნიური უკვდავება!

იქნებ წაიკითხოს ვინმემ სვედით,
გული დაიამოს დადაშნილი,
ჩვენი სიყვარულის პალიმფესტი
ცრემლებით ათასჯერ გადაშლილი!

***
მე შეიძლება
ვიყო ღარიბი
შემოდგომაზე როგორც
ხეები,
მთაში არ მყადეს
ნიშა ხარები,
ეზოდ არ მქონდეს
სამოთხეები...

ყაყაროსავით
მკერდზე ხალებით
მშვენიერდება ცხოვრება
მკაცრი,
როცა ერთად ვართ
ამ სიღარიბით
მე ვარ ყველაზე მდიდარი
კაცი!

შითრავს სალაში

ჩამოშალა დღემ დალალები,
ამოიხნიქა მკერდი ხიდების,
ისევ მოვდივარ ძველ დანახებით,
ძველი ზღაპრებით, ძველი მითებით.

იწიქს იღლის ასი სანთელი
და გული კრთება, როგორც აბედი,
დღეს სხვა ფიქრია აქ წამმართველი,
წინ კი დამეა ყველაე კუნაბეტი.

არაფერია, გავცდებით მორიგეს,
იმედად მოსხანს გაღმა ნაპირი,
ავკრ ღწირი მიათრევს მორიგეს
ეს კაცისმკვლელი და ძილთაპირი...

ვათ, რომ უკვე გამეჭვა რითმა -
რა სისულელეს დაწერს კალამი...
აბა, ეს ფიქრიც გადიქვა ფითრად:
აყვავილეთული ფითრებს სალაში!

„მხატვრულ სიტყვის სიყვარულით კითხულობს და ლექსით მთვრალობს“

ამას წინათ „საგამომცემლო ცენტრ ქუთაის-ში“ დაისტამბა **ლოლა ცირცვაძე-ლოლაბამბაძე**ს ლექსების კრებული - „ის სიტყვა მესიზმრა“.

ქალბატონი ლოლა დიდი ხანია მეგობრობს პოეზიასთან. მისი ლექსები გამოირჩევა სისადავითა და უბრალოებით. მკითხველი აშკარად შეატყობს, რომ მასთან შეხვედრა მოუწადინებია დიდებულ ადამიანს, მშრომელს, სამშობლოსა და ოჯახის მოყვარულს, დედასა და ბებიას, რომელსაც მიუღია ცხოვრება კეთილი საქმისათვის შეუღევია; ამჟამადც საქვეყნო აჯკარგს ზურგს არ აქცევს და თავისი ნაგრამ შთამომავლობისთვის სინდისისა და პატიოსნების ბურჯად დგას.

გთავაზობთ ლოლა ცერცვაძის რამდენიმე ლექსს; მანამდე კი ბებიასა და შეილიშვილის - ქსუის ფილოლოგიის ფაკულტეტის მესამე კურსის სტუდენტ **ლელა ღოლაბამბაძე**ს, დიპლომი ჩავიციხოთ.

- ბებო, შენს ლექსებში ძირითადად ტრადიციული, ეროვნული თემატიკა ჭარბობს, ალბათ, საამაყოა დიდ წინაპართა გზაზე დგომა?

- რა თქმა უნდა, ყოველი ჭეშმარიტი ადამიანი გამორჩეულ მამულიშვილებს უნდა ბაძავდეს; მე რამდენად ვახერხებ ამას ვერ გეტყვით, ერთი კია, ჩემი სამშობლო და ჩემი ერი ძალიან მიყვარს.

- დღეს ბევრი იწერება ქართული ენის სიწმინდზე; შენი აზრით, რას უნდა მიექცეს ყურადღება?

- ჩვენს ენას თვალისჩინივით გაფრთხილება უნდა. მის წინაშე ყველანი ცოდველნი ვართ.

სიზავის მადლი ქართულის...

დაუსტერელ ქართულ ენის
მარაგს, ზღვა მოწკრიადეს,
უცხო სიტყვის მოძალება
ხომ არ გაატიალებს?

უცხოს თარგზე გამოჭრილი
ნირშეცვლილი სიტყვებით,
ცუდ-ქართულის მღვრიე ნაკაღს
მივდივართ და მივყვებით...

უფრო მეტიც, თავს ვიწონებთ
უცხო სიტყვის კალკებით,
რა გვიხნის, რა გვეშველება
თუ სულ ამ გზას გავყვებით?!

ჩვენვე ვფიქროვთ, ჩვენვე ვუქმნით
ენას საფრთხის პირობებს,
წამდაუწუმ გავიძახით:
„მაცხოვრებ“, „განაპირობებს“...

დავამკვიდრეთ ფრაზებში და
ვამბობთ: „ფუნქციონირებს“,
სულაც არ ეჩოთრება
მთქმელს და მკითხველს - ორივეს.

მღვობარეობის მაგიერ
ქალია თუ კაცი,
ყველას პირზე აკერია
სიტყვა „სიტუაცია“.

მშვენიერი, ნაზ-ნატიფი,
კონტა, ამოსხარტული,
ხმარებიდან მოგვეუთუ და
ვამბობთ „ელეგანტური“.

ჭირმა თავი არ დამალა,
ცოდვა გამხელილია,
არამკითხე უცხო სიტყვა
ლექსშიც ჩაწერილია.

თუ ღმერთი გწამთ, შევაჩერთ
მართლაც გულსამკლები,
ჩვენს ქართულში შემოჭრილი
უცხო სიტყვის კალკები.

დავძლიოთ მიმბაძველობა
კალკის - უკუღმართულის,
ამშვენებდეს ქართულს მხოლოდ
სიტყვის მადლი ქართულის.

ლოლა ცირცვაძე-ლოლაბამბაძე

ქვა-ღორღად გვიყრია მახინჯი სიტყვები და გონჯი ფრაზები, კაციშვილი არაა გამკითხავი.

- პირველი ლექსი პოეტისათვის პირველი გაზაფხულია, როდის იგრძენი გაზაფხულის დადგომა?

- ბავშვობაში კაფიაობა მიყვარდა; ერთხელ კაფია შემომეღია და „მოწინააღმდეგეს“ ექსპრომტად მივმართე:

„თუ მეტი აღარ იცოდი,
თავი მცოდნენ მოგაკვდა?
ნათლიაჩემს შენისთანა
ბეთაყუა ხბო ყავდა“.

ვითომ ამით დავიწყე; მერე და მერე სულ სხვა ძალაც ვიგრძენი, დრო და დრო ჩემს გულის ჭიას ვახარებდი. კარგა ხნის შემდეგ გაზეთ „წყალტუბოს“ რედაქციასთან არსებულ ლიტერატურულ წრესაც დაუვახლოვდი...

- მავრამ სოფელი, ოჯახის მოვლა-პატრონობა, ათასი ჭირვარამი თავისას ითხოვდა; საშრომ-საწვადებელს რა გამოლევს, ხომ არ „გაუცდენიხარ“ ლექსებს?

- თუ ნამდვილად გინდა ცხოვრება, სადაც არ უნდა იყო ყველგან ხელის განძრევა საჭირო. ლექსებს მე არ „გაუცდენივარ“; როგორც შემეძლო ვწერდი, როგორც შემეძლო ვცხოვრობდი. ერთიცა და მეორეც ჩემი განვლილი გზაა, ჩემი ბიოგრაფიაა.

- შენი დაუცხრომელი ნებისყოფა რომ ვიცი, უახლოეს მიზანსაც ვაგვიმხელ!

- ჩემი გაჩერება არ იქნება, რაც შემეძლია კვლავ ვიფუფუსებ და, რომ იცოდე, კიდევ ერთი კრებულის გამოსაცემად ვეშხადები.

ლოლა ცირცვაძე-ლოლაბამბაძე

უფლის წილხვედრ საქართველოს
ღმერთი ფარავდა,
დღეს რა ხდება, დრო ხალხს როგორ
გაუთამამდა...

ცხოვრება ბეწვზე ჰკიდა
პარი - პარადა,
უფსკრულს პირი გაულია
ჩასანთქავადა.

ცხენს ლაგამი დაცვეთია
ნამეტნავადა.
მიჩინდრიკობს თვითდინებით,
თავისთავადა.

მომმეთ შორის უნდობლობის
ბომბი ვავარდა.
ქართველი ღვრის ქართველის სისხლს
გულსაკლავადა...

სიზმრად ენაზე ღვთისმშობელი
მუხლზე დავარდა,
ღმერთს შენდობა შესთხოვა და
მტრობაც დამთავრდა;

დღეს სრულიად საქართველო
ლოცვად დადგება
ეს ზმანებაც ღმერთის ნებით
ავციხხადდება?

ნათი გულუა

(დასაწყისი წინა ნომერში)

ნაწარმოების მიხედვით, პაატას შემთხვევით არ აურჩევია „ჯერ აღმოსავლეთით, მერმე კი დასავლეთის შორეული კეთილდღეობა“. მან ბევრი ნახა, ბევრი ისწავლა, ბევრი იფიქრა და სათანადო მსხვერპლიც გაიღო მიზნის მისაღწევად: „კათოლიკობა მიმიღია, მიწამებია: ეს ღმერთი ყველაზე უფრო სასარგებლოა საქართველოსთვის“.

ბატონიშვილისათვის, ისევე როგორც ერეკლესათვის, მეფობა და ტახტი კი არ არის მთავარი, არამედ „მცირე ერის მომავალი“, „სამშობლოს აუტანელი ბედისწერა“, ხოლო თუ მისი აზრითა და ნამოქმედარით ანებებს ქვეყნის მომავალს, მაშინ მზადაა, თავიც დასდოს. მაგრამ აქ ჩანს, რომ პაატა მარტო არ არის, მას თანამოაზრეებიც ჰყავს, „აზრს ხომ ათასი თავი აბია“ და ერთი კაცის სიკვდილით წინააღმდეგობის აღმოფხვრა შეუძლებელია. ამაზე ერეკლეს ერთი პასუხი აქვს: მას მიაჩნია, რომ ათასივე თავი უნდა მოიკვეთოს, თუ სხვაგვარად და ქვეყნისათვის საშიშრად აზროვნებს. თურმე, მას არც ამ მოკვეთილი თავების უცნაური ნაყარი აშინებს.

ბიძას ამ შემთხვევაშიც ესმის დისწულის დარწმუნებულება, რომ მეფობის შემთხვევაში, თვითონაც ერეკლესებურად მოიქცეოდა - უწყომანოდ გასწირავდა მეტოქეს.

„მაგრად დამკარ, სიმართლის რწმენით! და თუ შენი გზა ჩემსაზე სწორი აღმოჩნდა, ესეც იცოდე, ჩემი სისხლი შენდობილია და სამშობლოსათვის ჩემი თავი ალალი იყვეს!“

სიკვდილის წინ პაატა ლოცავს ერეკლეს და ამავე დროს აფრთხილებს, სანანებლად არ გაუხდეს ბატონიშვილისათვის თავის მოკვეთა. თუ მცდარ გზაზე გაიყვანს ქვეყანას, ისევე გამოჩნდებიან მეტოქენი, „კიდევ მოვა ასი პაატა“.

ავად გაისმა მეფის დარბაზში სიკვდილიმისჯილი ბატონიშვილის შეფარული მუქარა და ისტორიამაც აჩვენა, რომ სხვისი დახმარების მომედვე ქვეყანა ყოველთვის წამებულნი რჩება. უცხო ტომის მფარველობის გზით, მარტო „მზის ქვეშე მყუდრო კუთხის შენარჩუნებით“ ვერ გამოსტყდავს ერი თავის ბედნიერებას. ვერც ერეკლეს გზამ მისცა სასურველი შედეგი საქართველოს და, აღბათ, არც პაატას გზა იქნებოდა ია-ვარდით ფენილი. ამიტომაც იბარტყა ბატონიშვილის მოკვეთილმა თავმა, ნაძალადევი სიკვდილის ადგილზე დაღვრილმა სისხლმა, მართლაც უცნაური ნაყარი ჰქნა.

ისტორიის მწარე გამოცდილებამ, მრავალწლოვანმა დაპირისპირებებმა და ურთიერთსიკვდილიმა უკვე სოლომონის გზაზე დააფიქრა ხალხი: იქნებ ჯერ კიდევ არ იყოს გვიანი!

ახლა, რაც შეეხება თავად ავტორის დამოკიდებულებას საქართველოს ორიენტაციის საკითხის გარშემო „მეფე ერეკლე“ მიხედვით, დ. გოთუა ყველგან სიმპათიასა და თანაგრძობას გამოხატავს

პაატა ბატონიშვილის მიმართ, როგორც განათლებულ, მრავლისმნახველ, უანგარო მამულიშვილისადმი, რადგან მისი საქციელი, დალატიც კი, სამშობლოს გულწრფელი სიყვარულით არის ნაკარნახევი.

თვით შეთქმას ავტორი ვერაგულს უწოდებს და დაუზოგავად ამხელს შეთქმულთა მეთაურსე ხასიათს, პატრი ნიკოლას გაიძევრობას, დ. ამილახერის

ორიენტაციის შეცვლის მცდელობა მარცხიდან დანაშაულად მიაჩნია.

უნდა ვიფიქროთ, რომ სოლომონის პოზიცია ავტორის პოზიციაა და მისი ნაფიქრალი სამშობლოს ბედზე პიესის ამ პერსონაჟის სიტყვებში გამოამჟღავნა.

დ. გოთუას სოლომონ მსაჯული მარტო საქართველოს ორიენტაციის პრობლემებზე მსჯელობისას განსხვავებული თვალსაზრისის წარმოსაჩენად

დავან გოთუას „მეფე ერეკლე“

ამპარტაყენებას, სხვა მონაწილეთა გაუტანლობას. მეფე კი ყველგან გმირად მოიხსენიება. ავტორი ხაზს უსვამს მის პიროვნულ თვისებებს, ტრაგიკულ მეფობას.

ერეკლე მეფე უზომოდაა შეწუხებული საქართველოს ბედკრულობით, და კიდევ იმით, რომ ურთიერთსიკვდილს უფრო მეტ დროსა და სისხლს ეანდომებთ. ვიდრე თავდაცვას და რომ ყოველი საქმე თვითმკვლელობას უფრო წააგავს. მაგრამ ახლა მას ქვეყნის ბედი უკვე გადაუწყვეტია და ერის მომავალსაც თვალნათლივ ხედავს.

აქ გარკვევით ჩანს, ავტორი დარწმუნებულია ერეკლეს სიტყვების სიწიფეში. სჯერა, რომ მისი ნამოქმედარიც დიდი განსჯისა და ღრმა რწმენის შედეგად აღსრულებული ფაქტია, ამიტომაც გმირის სამოსელში ახვევს, საუკეთესო თვისებებით გვიხატავს მას და შარავანდედითაც მოსავს.

ყველაზე უკეთ მწერლის დამოკიდებულება ნაწარმოებში დასმული მთავარი პრობლემისადმი სოლომონ მსაჯულის სიტყვებში იკვეთება, როცა იგი შეთქმულების არსებობას დაადასტურებს და ამ ფაქტს სამშობლოს სისხლით ვაჭრობას უწოდებს. იგი შეთქმულების მონაწილეებს უგუნურებად მოიხსენიებს, რადგან მათ არ ესმით მთავარი ჭეშმარიტება: შეიძლება ერეკლეს გზა არ გაიზიარონ, მაგრამ ახატხანთან კავშირის შეკერა სამშობლოს მოლაღატეობას ნიშნავს.

როგორც ზემოთ დაეინახეთ, სოლომონს თავისი შეხედულება ჰქონდა, სამშობლოს ჩიხიდან უვნებლად გამოყვანის შესახებ, სულ სხვა გზა ესახებოდა ქვეყნის დასახსნელად. მაგრამ გადამწყვეტ მომენტში ქვეყნის შიგნით მომხდარი არეულობა, ძალიანობა, სისხლისღვრა, მეფის მიერ აღებული

არ გამოუყვანია ნაწარმოებში. „მეფე ერეკლე“ მიხედვით, სოლომონ მსაჯულს სხვა დიდი მისიაც აკისრია - ესაა სამეფო კარის, მთლიანად საქართველოს მშვიდობიანი არსებობისათვის ზრუნვა. ჩემი აზრით, „მეფე ერეკლე“ სოლომონ მსაჯული პირველსახეა უკვე შემდგომ „გმირთა ვარამში“ უფრო

ხორცილესხმულად, უფრო ფართოდ წარმოდგენილი და ვითაც ჯანდირისა. დრამაში საოცარი ღირებულება შეაქვს მკითხველის დასაჯერებლად ასეთი ეპიზოდის შეტანა. თანაც, არ უნდა დაგუბუსიკ გაბაშვილის მხატვრული სახის შეტანით. აქ იგი შობლოს მიმართ ღრმა პატრიოტული წარმოჩინდა როგორც არამარტო შეთურთმეგობრობისა და ურთიერთდახმარების ჩვენება ყველა საბჭოთა მწერალს ევალდებოდა; მით უმეტეს, დ. გოთუას - პოლიტიკურად არაკეთილსაიმედო, საბჭოთა იდეოლოგიის საწინააღმდეგო საქმიანობაში ეჭვიმტანილ და არაერთხელ დასჯილ პიროვნებას.

პიესის ფინალურ მოქმედებაში ამ დეტალის შეტანით მწერალმა ერთგვარი ხარკი მოუხადა თანამედროვეობას, თანაც ისე, რომ დიდად არ დაუზარალებია მთავარი სათქმელი. მისი პოზიცია ნაწარმოებში ასახული სინამდვილისადმი მანც სათანადოდაა გამოკვეთილი. „მეფე ერეკლე“ არა მარტო შინაარსობრივი, არამედ სტრუქტურული თვალსაზრისითაც მშვენივრად აგებული ნაწარმოებია. იგი ოთხმოქმედებანი დრამა და შვიდ სურათიდანაა წარმოდგენილი თითოეულ სურათის ალგორითმული გააზრებული დასათაურება აქვს, რითაც შინაგანად ეხმიანება უშუალოდ მასში გადმოცემულ მოვლენებს.

პიესის გაანალიზების დროს გასათვალისწინებელია აგრეთვე მარჯვედ გამოყენებული ავტორისეული რემარკები, სიმბოლური მინიშნებანი ქვედასტის შემცველი დიალოგებისა და სკეჩით. პიესის მძალი მხატვრული დონე ყოველთვის ეს გააძლევს იმის საშუალებას, რომ ვიმსჯელოთ მასზე, როგორც XX საუკუნის ერთ-ერთ საუკეთესო დრამატულ ნაწარმოებზე.

კრიტიკა

ერთი დღისთვის მწვერავის ადლოკნიებს და ისე დაადგენს სამართაღის, მეტონის თავიც პაატას თავთან ერთად დაგორდებოდა, როგორც შეთქმულების აქტიური მონაწილისა და სამშობლოს მოლაღატისა.

ნაწარმოებში მნიშვნელოვანი ფუნქცია აქვს დაკისრებული აგრეთვე დათუნა ფეიქარს. იგი ისტორიაში ცნობილია, როგორც შეთქმულების გამცემი. დრამაში მოკლედ, მაგრამ გარკვევითაა დასურათბატებული ამ პიროვნების ჯანსაღი დამოკიდებულება

ქვეყანაში მიმდინარე პროცესებისადმი. მწერალი ხაზს უსვამს მის კათოლიკობას, რაც, რა თქმა უნდა, არ განაპირობებს დათუნას შეთქმულთა ბანაკში ყოფნის აუცილებლობას. ის კათოლიკე მისიონერზე მეტად სოლომონ მსაჯულს ენდობა და დროულად გაამჟღავნებს კიდევ სახელმწიფო ღალატს.

პიესის ბოლოს კიდევ ერთი საყურადღებო დეტალი - გადამწყვეტ მომენტში რუსის ჯარის მოსვლა ქართველთა დასახმარებლად. საქართველოს ისტორიიდან ცნობილია, რომ რუსეთის იმპერატორებს მრავალჯერ გაუცრუებიათ ქართველ მეფეთა იმედები. მაგრამ ამ ნაწარმოებში აუცილებელი იყო ერეკლეს გზის მართებულებაში მკითხველის დასაჯერებლად ასეთი ეპიზოდის შეტანა. თანაც, არ უნდა დაგუბუსიკ გაბაშვილის მხატვრული სახის შეტანით. აქ იგი შობლოს მიმართ ღრმა პატრიოტული წარმოჩინდა როგორც არამარტო შეთურთმეგობრობისა და ურთიერთდახმარების ჩვენება ყველა საბჭოთა მწერალს ევალდებოდა; მით უმეტეს, დ. გოთუას - პოლიტიკურად არაკეთილსაიმედო, საბჭოთა იდეოლოგიის საწინააღმდეგო საქმიანობაში ეჭვიმტანილ და არაერთხელ დასჯილ პიროვნებას.

პიესის ფინალურ მოქმედებაში ამ დეტალის შეტანით მწერალმა ერთგვარი ხარკი მოუხადა თანამედროვეობას, თანაც ისე, რომ დიდად არ დაუზარალებია მთავარი სათქმელი. მისი პოზიცია ნაწარმოებში ასახული სინამდვილისადმი მანც სათანადოდაა გამოკვეთილი. „მეფე ერეკლე“ არა მარტო შინაარსობრივი, არამედ სტრუქტურული თვალსაზრისითაც მშვენივრად აგებული ნაწარმოებია. იგი ოთხმოქმედებანი დრამა და შვიდ სურათიდანაა წარმოდგენილი თითოეულ სურათის ალგორითმული გააზრებული დასათაურება აქვს, რითაც შინაგანად ეხმიანება უშუალოდ მასში გადმოცემულ მოვლენებს.

პიესის გაანალიზების დროს გასათვალისწინებელია აგრეთვე მარჯვედ გამოყენებული ავტორისეული რემარკები, სიმბოლური მინიშნებანი ქვედასტის შემცველი დიალოგებისა და სკეჩით. პიესის მძალი მხატვრული დონე ყოველთვის ეს გააძლევს იმის საშუალებას, რომ ვიმსჯელოთ მასზე, როგორც XX საუკუნის ერთ-ერთ საუკეთესო დრამატულ ნაწარმოებზე.

ხელოვნება

ეს წერილი სამოედ ნლის წინ მომზადდა. მაშინ ვერ მოვახერხეთ მისი გამოქვეყნება ვერ მოვეფერეთ ბატონ არსენ ფომბუას, გამორჩეულად დიდებული სულის მქონე პიროვნებას, იწინებ გულიც ვატკინეთ; ვართ იმ იმედით, რასაც უკვდავება ჰქვია ნაღდი ერისკაცისა და მოგვიანებით ვეხმანებით ბატონი არსენის მარადისობაში გარდავლენილ სულს.

დაახლოებით სამი წლის წინ, როცა საგანგებო სტატიისათვის ვანარმოებდი მოქალაქეთა გამოკითხვას, ერთ-ერთ შეკითხვად ესვა: ვინ არის ქუთაისში ყველაზე მოპულარული ადამიანი?

ხელოვნების ამ დარგს და მუშაობა დაიწყო საქართველოს სახელმწიფო სიმფონიურ ორკესტრში და პედაგოგად | სა-მუსიკო სასწავლებელში.

მარტოობის წლებიც იყო, როცა შინაგანი ჭკრეტის პროცეს-

ფოლადივით მაგარი და მტკიცეა, ამიტომაც ძნელი დასამუშავებელია, მაგრამ არაჩვეულებრივი გამომსახველობისა და ფაქტურის მქონე მასალაა... ეჭვგარეშეა, თუ მომავალშიც ისეთი სიყვარულით განაგრძობს მუ-

შისფერ ბზაში მიქელანჯელოს მწვანე თვალები გრძნობით ელავენ... სუნთქვას მიგუბებს თითები თლილი... არსად ფრჩხილები გამოკვეთილი, თუმც ნიშნული

პეტრე იბერთან იგი გადმოიცემა ტერმინებით: სახეთ-მწმანელობა, სახის-მსგავსება (საბასეული განმარტებით - იგავის მოყვანა), დიდი შინაარსობრივ-სიმბოლური დატივრთვა აქვს არსენ ფომბუას ალეგორიებს. კოლხურ ბზაში გამოქვეყნებულია კოლხური ზღვის სიმამაცი, დაუსაბამო და უკიდველური კოლხური ბზაში აღკაზმულია კოლხი რაინდი კოლხი ასულის დასახსნელად, ემზორ კიბოს რომ წარუტაცნია ბედშავი და სასომიხდილი დაუმორჩილებია ბედისათვის.

„შეხვედრე ბზაზე ამოქრივ სემქობის ფანდის ფაქრივობას“ (პინგვავი შთაბეჭდილებები)

ში ივსებოდა ბარძიმი, შინაგან პიროვნებაში გროვდებოდა ცეცხლი და იმატებდა ვნება ადამიანებისაკენ სწრაფვისა, რადგან არა აქვს აზრი ნათებას, თუ არ არსებობს სამყარო. უპირველესად კი გასავლელი იყო გზა საკუთარ თავამდე. ამის ხანგრძლივობა კი სიმბოლური გზაა სული ღვთისკენ „და მიუძღოდა მას უფალი, დღისით ღრუბლის სვეტში გზის საჩვენებლად და ღამით ცეცხლის სვეტში გზის გასანათებლად, რათა ევლო დღითა და ღამით“. გზად ყოფნისას თუ ვინმე ტალახს ესრისათვის იყენებდა იგი. ბოლოს, ღვთის ნებით მშვიდობით მივიდა არსებობსთან, რომელიც სამიათასი წელი ელოდა მას, მისი ხელის სითბოსა და ალერსს.

შაობას, კიდევ უფრო გაიშლება მისი შემოქმედებითი დიაპაზონი და დიდ წარმატებებს მიაღწევს თანამედროვე ქართული სახვითი ხელოვნების ამ მეტად საინტერესო დარგში, რომელსაც თვითონ ჩაუყარა საფუძველი“.

ბატონ არსენში თავმოყრილი იყო ნიჭისა და შრომისმოყვარეობის უნარი, რომელსაც შეედლო მიეღწია იმ შედეგისათვის, რასაც ოთხთვეწახვერიანი პერსონალური გამოფენა ჰქვია ქალაქ მოსკოვში (1982-1983 წწ.). გამოფენები გაიმართა ქუთაისში 1977 წელს, თბილისში - 1978 წელს, 1983 წელს - ნოვოსიბირსკში, 1994 წელს - ბათუმში, 1996 წელს - თბილისში. თუმცა ყოველივე ეს არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ბ-ნი არსენის ადგილი გაირკვეს ცივილიზებული მსოფლიოს მასშტაბით. დღეს მის ერთადერთ ოცნებად გადაქცეულა გამოფენის მოწყობა საზღვარგარეთის რომელიმე დარბაზში.

ხაზებით ჩრდილის... ოსტატი იგრძნობს ჩემს გაცეცხას. აიღებს ჩემს ხელს, მიმანიშნებს, მრცხვენია ჩემივე თითების არცნობა... - თვალების ფორმა თქვენეულია-მეთქი - ვბედავ, თან მიხარია სიახლის პოვნა, ელიმება, მტოვებს მცირე ხნით, შემოაქვს სარკე, მთხოვს ჩავხივდო. სიმწრით ვიცინი... მახსენდება გალაკტიონი: „ან როგორც ასომთავრულს, მუდამ შევამჩნევ ცაზე სხვისთვის უხილავს, ფარულს“.

ბ-ნი არსენის ქმნილებებში კარგად იკითხება გრძნობები, ემოციები, სურვილები და ტკივილები. გამოვყოფ მის პირველ ნაშრომს „ბეთჰოვენი, V სიმფონია, ბედისწერის თემა“. ნაშრომი მუქია ყველა სხვასთან შედარებით. აქ ჩანს ენდემური ბზის კიდევ ერთი ყურადსაღები თვისება, იგი მუქდება, ღრმავდება, სიცხოველეს იძენს კიდევ, რათა უფრო მეტად ეკრძალო. მისი სიდიადე იმაშიც მჟღავნდება, რომ პროფესიონალი მხახველი იმის ხილვისას იწყებს ნაწარმოებში მუსიკის მიერ ასახულ ბედისწერის შეგრძნებას. სხვა რალა შეიძლება იყოს გამარჯვება ოსტატის ცხოვრებაში, რომ აღარაფერი ვთქვათ შთაბეჭდილებათა სქელტანიან ნიგნებზე.

ბაგრატის ტაძრის შექანებულ (მაგრამ არა ნაქცეულ) კაპიტელზე სიკვდილმისჯილი საქართველო დაუმხვიათ, მოძალადე კი აღიმძილებული ელოდება, როდის შეწყვეტს ფეთქვას უკანასკნელი ნერვი... როგორ მაგონებს ეს ეშმა ოდესღაც ფოტოზე ნანახ სახეს!

შეხვედა ღომი სიმამაცეს და შეინოვა იგი! ბზა სულხან-საბას განმარტებით არის პალმა. ხოლო პალმა საღვთო მცენარეა. ბზისებრთა ოჯახიდან თავისი თვისებებით გამოირჩევა ენდემური ჯიშის ბზა, რომელიც ამჟამად შემორჩენილია კოლხეთში და აფხაზეთის ტერიტორიაზე. იგი ფოლადივით მაგარია, ფიცხია, წყალში იძირება. იმდენად ნელა იზრდება, რომ წლის ზოლები არ ემჩნევა.

ბზის თვისებებს კარგად ახასიათებს სახალხო მხატვარი ლადო გუდიაშვილი, რომელიც 1946 წელს ეცნობა არსენ ფომბუას გრაფიკულ ნაშრომს, გაიზარებს მის უჩვეულო ნიჭს და 1946 წელს მიიწვევს ქაშუეთის ტაძრის მოსახატავად, დაუმხარე მხატვრად დიდი მხატვრის გვერდით. ეს წელიწადნახვერიანი მუშაობა გახდა ერთადერთი, თავისებური აკადემია. შემდგომში მათი მეგობრობა გაღრმავდა და დღეისათვის ბატონი არსენის შემოქმედების ყველაზე სრულყოფილ დახასიათებას იგი გვაძლევს: „დღეს (არსენი) ერთადერთი მხატვარია საქართველოში მცირე პლასტიკური ხელოვნების ამ ახალ თანრს - ბზაზე კვეთას რომ მოაბა თავი. მის მიერ ბზაზე ამოკვეთილი ნამუშევრები ყურადღებას იპყრობენ პლასტიკურობით, მდიდარი წარმოსახვითა და პროფესიული ტექნიკით. მან საგანგებო ინსტრუმენტები შექმნა, შემუშავა მათი მომარჯვების ნარგვარი ხერხები... თუმცა ბზა

ღვთიური მადლით განათებული სულისათვის სულიერი კრიზისი არ დგება, არც შემოქმედებითი, ამიტომაც მკაფიოდ ჩანს მის პირად ცხოვრებაში მატერიალური სიდუხჭირე. თუმცა მე პირადად, მატერიალიზმიც გადამაფინყდა, იდეალიზმიც და საკუთარი თავიც, როცა ქმნილებათა წინაშე წარვდექი.

გაოცებული საოცრებასთან ვიდექ... კიდევ სად ვნახო სხვა სინატიფე, სხვა სილამაზე, ღვთიური მადლი... ტყვე ვარ ამ ზღაპრული ქმნილებებისა! იმათგან დახსნა არც მსურს ვინატრო, ენა დამიშრო ამ სიდიადემ, როგორ იქნება მათი ნახვა ერთხელ ვიკმარო! აქ სხვა სიტბოა, ლოცვად დადგები, დაუჩოქებ მაღალ ნიჭს, უზენაეს პარმონიას - შემსგავსებას სხვადასხვაგვაროვანთა, შეთვისებას სამთა სხვათა და ერთომ ლტოლვას სამისა ერთისაკენ - „ხმას ანგელოსთამი შემსგავსებულს“, შიშითა და სიყვარულით განივთებულს. აქ საგამოფენო სივრცე უმცირესია, სულ რაღაც 26 მ², მაგრამ უკიდვებანო, ჩემს თვალწინ ენდემურ ბზაში გამოკვეთილია მთელი სამყარო. თავისი შინაგან-გარეგანი ძალები შეუნარჩუნებია დავით აღმაშენებელს, ბაგრატ IV-ს, თამარს, სულხან-საბას, ავთანდილს, ნესტან-დარეჯანს, ზვიადს, მერაბ კოსტავას, დიდოსტატ კონსტანტინეს, მოცარტსა თუ ჩაიკოვსკის. ისინი ცოცხალნი არიან, უბრალოდ სუნთქვა შეწყვიტეს ახლახან, მათ ჯადოსნური ხელი შეეხო და გაარინდა, უცნაურია ფერი თვა-

პირიქითა ხვესურეთში, მუცოს ციხის სანახებში, უზარმაზარი ლოდი იცავს ხეობის ყელს. ერთი მხრიდან იგი ლოინსა ჰგავს დაჩოქილს, მეორე მხრიდან - ლომს ფრთიანს. ვუცქერი ბ-ნი არსენის „კლდოვან ვაჟს და მომავლანდა, რომ მხოლოდ ვაჟს ჰგავს ის უტოლო ლოდი. მყინვარწვერთა დიდი ოჯახიდანაა ვაჟაც და კლდეა იგი სულიან-ხორციანად. თითქოს ვხედავ ნაშრომში, როგორ დაუპირისპირა მთიულის გორდად მენვრილმანეთა „არშინს“ და „ჩოთქს“. ბატონი არსენის „ვაჟა“ ჩანგზე საკრავად ვერ იცლის, იგი „თემსოფელს უდგას დარაჯად“ და ამითია „კლდოვანი“.

არსენ ფომბუას შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ალეგორიებს. ტერმინი „ალეგორია“ ელინისტური ეპოქიდან მოდის და გადმოსცემს იმავე იდეას, რასაც არქაულ პერიოდში გადმოსცემდა „პიპონიოია“, რაც ნიშნავს „მოხვედრას“, „ვარაუდს“, გააზრებას იმისას, რაც იმალება ხატს მიღმა. დიონისე არეოპაგელისთვის ხელოვნება არის სახის მწერლობა, სიმბოლო, ალეგორია, მხატვრული იმაგინაცია.

ანდა „ინფარტი“, გახლეჩილ გულს რომ წურავს მადაგადარეული ურჩხული.

აქ ყველაფერი ქართულია, ყველა ჩუქურთმა, ყველა ხაზი. ქართული ჩუქურთმა ქართველი კაცივითაა, ვერ ეგუება მეორეს. მე შევარიგე“, - ამბობს ოსტატი. მის პირველ გრაფიკულ ნაშრომში 34 ჩუქურთმა ერთადაა თავმოყრილი, ერთმანეთზე შეყვარებული. მის ჩუქურთმებს კუთხები არ გააჩნია. ისინი პლასტიურნი არიან, პლასტიური ჩუქურთმებითაა ნაკვეთი

ბროლიც, რომელიც სრულიად განსხვავებულია ევროპული ფორმულისაგან, სადაც გამოსახულია მხოლოდ გეომეტრიული სწორხაზოვნება.

გარინდებული გარინდებასთან ვიდექ... ვილაც ეხება გულის კართან გაშიშვლებულ ნერვს სველი ხელებით. ჩემს წინაშე ღვთისაგან კურთხეული კაცი დგას, რომელიც მომავალ საუკუნეთა დღესასწაულზე მიიჩქარის. ხოტბა-დიდება აღარ სჭირდება. - რაიმე შენიშვნა, - მთხოვს. - აქ ყველაფერი შესანიშნავია, - ილიმება მეგობარი. მეც უძღლური ვარ! უძღლური ვარ მისი პიროვნების, შემოქმედების წინაშე. ერთგვარ კადნიერებად ჩამეთვლება, ალბათ, ამ წერილის გაშუქებაც, მაგრამ იმედი მაქვს იმისა, რომ ვარ მოზარდი და არა ჯუჯა.

სიტყვები პროფილში ანუ ენის მარგალიტები

ნიჭი

ნიჭი დღეს საერთო ქართველურ ლექსიკურ ერთულება. თანამედროვე გაგებით, იგი არის „ბუნებრივი უნარი შემოქმედებისა“, კულტურის ამა თუ იმ დარგში, ტალანტი... „პოეტური ნიჭი, დიპლომატიური ნიჭი... საერთოდ რისამე უნარი“ (ქეკელი).

ნიჭი დადასტურებულია უძველეს ქართულ წერილობით ძეგლებში და განმარტებულია როგორც საჩუქარი, საბოძარი, შესაწირავი, ძღვენი, „დასადებელი“, ტალანტი (ილ. აბულაძე): „იციოთ ნიჭისა კეთილისაჲ მიცემად“ (ახ. აღთქ.). შესაბამისად, აღინიშნება ტექსტებში გვხვდება ნიჭ ძირისაგან წარმოქმნილი სხვა ლექსიკური ერთულებები: ნიჭილიობა (=სიუხვე), ნიჭება (ჩუქება), ნიჭბული (ბოძება), ნიჭმთავარი (მთავარი დამსახურებელი), ნიჭმდიარი (უხვი) და ა.შ.

ნიჭი თავდაპირველი სემანტიკის მატარებელია „ვეფხისტყაოსანში“ („ყოველნი მთვინე მთვინე ნიჭითა მრავალგვარითა, საჭურჭლე გასცეს, აივსნეს ლაშქარნი საბოძართა“).

მსჯელობა სახალისო სიტყვის შესახებ შედარებით ვრცელადაა წარმოდგენილი სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში. საბას განმარტებით, ნიჭი არის „საბოძარი (უფალთა მიერ საბოძარი)“.

საკულისხმობა, რომ ნიჭის სემანტიკის დასახუტებლად ავტორის მიერ მოხმობილია სხვა სიტყვებიც: ეღნა (=ქალწულთა წინდობისა ჭმისა ნიჭი), სანიჭარი/სანიჭარი (ქორწილის შესაწევარი, საბოძარი), ჩუქება. „ჩუქება, ნიჭი, ბოძი და ძღვენი განიყოფებიან, რამეთუ ჩუქება არს სტუმარს კაჲ მასპინძელმან მისცეს რამე, ხოლო ნიჭი - უადრესისაგან უდარესის მინაცემი; და ძღვენი არს მოყვარემან მოყვარეს ანუ სწორმან სწორს შორით წარუგზავნოს, გინა უდარესმან უდარესს მიუძღვნას, ანუ თვით მიართვას; ხოლო ბოძი არს პატრონმა რა თვისა ყმასა თვისითა გელითა მისცეს რამე...“ (საბა).

როგორც ვხედავთ, აქ სინონიმთა სემანტიკური ნიუანსები, ზედმიწევნითი სიხუსტითაა გამოვლენილი. ნიჭი არა უბრალოდ საჩუქარია, არამედ „უადრესისაგან უდარესის“ მინაცემი, „უფალთა მიერ საბოძარი“ (უფალი - პატრონი ვაჟი, გინა ღმერთი; საბა).

ქართული სამწერლობო ენის ისტორიის მიხედვით ირკვევა, რომ ნიჭი, რომელიც თავდაპირველად იყო კონკრეტული სახელის აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთულება და გამოიყენებოდა ჯილდოს, ძღვენის, საჩუქრის... მნიშვნელობით, საუკუნეების მანძილზე გარკვეულად შორდებოდა თავის სინონიმებს და იძენდა ახალ (მათგან განსხვავებულ) სემანტიკურ ელფერს. სწორედ საბასეული შენიშვნა ნიჭის განმარტებისას ადასტურებს, რომ დაახლოებით XVII-XVIII საუკუნეებში შეიქმნა უნდა დაწვრილებული ქართულში ამ სიტყვის ახლებური გააზრება. მისი სემანტიკისათვის უკვე ძირითადი ხდება არა კონკრეტული საგნობრივი მინიშნის,

არამედ ისეთი თვისების მქონეობა, რომლის გაცემა მხოლოდ უფროსს შეუძლია უმცროსის მიმართ. ეს „უფროსობა“ კი დაუკავშირდა დღითურთ ძალას და ნიჭის ზოგადი, განყენებული ცნების აღმნიშვნელად მოგვევლინა. ზემოთქმულის თვალსაჩინო დასტური გახლავთ დავით ჩუბინაშვილის ლექსიკონში (1846) წარმოდგენილი განმარტება: „ნიჭი - საბოძარი, საჩუქარი, ჯილდო, მადლი, ძალი ზეგარდმო მინიჭებული კაცთადმი, ტალანტი, გულისხმიერება“. ბუნებრივია, ნიჭის ახლებური გააზრება ერთბაშად არ მოხდებოდა, ამიტომაც, რომ XIX საუკუნის ქართულ მწერლობაში ჯერ კიდევ შემორჩენილია სახალისო სიტყვის თავდაპირველი გაგება ახალი სემანტიკის პარალელურად: „მიეცით ნიჭსა გზა ფართო, თავყანის-ცემა ღირსებას; ნიჭს აძლევს ზენა მხოლოდ კაცს და არა გვარის შვილობას!“ (გრ. ორბელიანი). შდრ. შაჰ-აბასმა შეჰფიცა, ოღონდ ლუარსაბი მომიყვანეო და არამც თუ თავის სამეფოს მივცემ, სხვა ბევრ ნიჭსაც არ დავიშურებო (ილია).

თანამედროვე ქართულში ნიჭი საბოლოოდ დამკვიდრდა, როგორც დღითური მადლი, ზეციური ჯილდო (თუმცა ოდინდელი სემანტიკა მაინც დატოვდა სიტყვებში: მიანიჭეს, მონიჭება, მიმნიჭებელი და მისთ. აქა-იქ შეიძლება გამოვლინდეს სამწერლობო ენაშიც).

ჭეშმარიტად, ნიჭი ადამიანისათვის დღითი მომადლებული ძალაა (საჩუქარია), რათა ამ ნიჭის წყალობით ჭკუა და გონება ავარჯიშოს, „ეს მადლი გონიერულად გამოიყენოს.“ „მიეცით ნიჭსა გზა ფართო!“

შენიშვნა: ძველ ქართულში და დღესაც (სამწერლობო ენისა თუ ზეპირ მეტყველებაში) ნიჭის სინონიმად გამოიყენება ბერძნული სიტყვა ტალანტი. ტალანტი არის „წონისა და ფულის ყველაზე დიდი ერთეული ბაბილონურ-ფინიკიური წარმოშობისა. სხვადასხვა ქვეყანასა და სხვადასხვა ეპოქაში განსხვავებული ოდენობისა იყო“ (ქეკელი). ძველ და მოძვენო ხანის ქართულ წყაროებში ტალანტი ზომა-წონის ერთეულია. „ვერცხლის ან ოქროს ფული“ (ილ. აბულაძე, ივ. იმნაიშვილი), „ოქროსა და ვერცხლის ზოდი“ (საბა). თუმცა აქვე იგი ზოგჯერ თავისი ძირითადი მნიშვნელობის გარდა ზოგადი სემანტიკითაც გვეძლევა და განმარტებულია, როგორც სიმდიდრე, სიკეთე, კეთილი საქმე („ტალანტი მონაზონისაჲ მარხეაჲ არს“, „გრ. ხანძი, ცხ.“).

მოგვიანებით ტალანტიც კარგავს თავდაპირველ სემანტიკას და იძენს ნიჭის მსგავს მნიშვნელობას: ტალანტი - 1) განსაკუთრებული უნარი, ნიჭი ამა თუ იმ დარგში... 2) ასეთი განსაკუთრებული ნიჭით დაჯილდოებული ადამიანი (ქეკელი).

ასე დაუახლოვდა ერთმანეთს სემანტიკურად ნიჭი და ტალანტი თანამედროვე ქართულში. ნიჭი უფრო ზოგადი უნარია, ტალანტი კი - კონკრეტული; ოღონდ თვისობრივად ნიჭზე მაღალი.

მუშაუბა ფიქრობილი

სწორმაცხველება

ზოგიერთ ერთობრივ ზმნაში - თავართი ფუძესაა შექორცილებული და თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების მიხედვით მართებულია ჩათვლილი. ასეთია: გასტანს, გასტანა (შევიძრებამ დიდხანს გასტანა), გასწევს, გასწვია (ლაშქარმა მდინარისაჲ გასწვია), გამოსწევს (მინისაჲ გამოსწევს)...

ქართულში გვხვდება წვეწვი ძირის ნორმული ზმნური ფორმები: უზნისწინო და უზნისწინიანი, ერთობრივი და ორბრივიანი, გარდაუვალი და გარდაამავალი.

ხელს აწევს (ანია) თუ ხელს აწევს (ანსია)?

წევს ერთობრივი გარდაუვალი ზმნა (ტატუ ზე წევს გულადმ წევს). შდრ. ორბრივიანი გარდაუვალი აწევს (დათვი ზედ აწევს მონათირეს; სვედა აწევს გულზე ფიგურს); ცოდვა აწევს კისერზე სფიგურს; ოჯახი აწევს კისერზე (ქეკელი, 1, 1990, გვ. 108).

იმავე ძირის ზმნებში (როგორც გარდაუვალში, ისე გარდაამავალში) განსხვავებული სემანტიკა გამოხატულია - თავართით: სწევს გარდაამავალი ზმნა (ცხოვრების ჭაბანს სწევს სფიგურს); მდეს სწევს. შდრ. უზნისწინიანი ფორმები: ასწევს (ხელს ასწევს; თავი ასწვია; ფასს ასწევს...); დასწევს (ხელი დასწვია; სკამი უკან დასწვია; ფასი დასწვია...); ასევე რთული: ასწევდასწევს (ფარდა ასწევდასწვია - ქართ. ენის ორთ. ლექსი, თბ., 1998, გვ. 79, შდრ.: ასწიდასწვია - ქეკელი, 1, 1990, გვ. 351).

გასწევს (ხელი გასწვია (= გამაღა, გაიშვირა); საფარძელი გასწვია; ფეხსაცმელი გასწვია; შუამულობას გასწევს, წინააღმდეგობა გასწვია... გა-

ზისწევს (ხელი გამოსწვია; უფრო გამოსწვია) ძველი რთული: გასწევს-გამოსწევს; მოსწევს (მავდა კედლისაჲ მისწვია; მოსწევს (თამბაქოს მოსწევს სადგურ მოსწვია), ძველ წუ მოსწევს (ზბა) და რთული: მოსწევს-მოსწევს...

წვეწვი ძირის გარდაამავალი ზმნის სემანტიკისათვის და უზნისწინიანსაც, წვეწვი, - თავართი არ უნდა მკონდეს, რადგან უბრალოდ ინიჭებურ ხანს დღეს ნიშანი არ აქვს. მკონდს აღნიშნული

ზმნებშიც - თავართი ფუძესაა შექორცილებული და თანამედროვე ქართული სალიტერატურო ენის ნორმებით გამართლებულია.

ყოველთვის - თავართითაა წარმოდგენილი როგორც გარდაუვალი, ისე გარდაამავალი ფორმები (ზე-უზნისწინიანი): 1. შესწევს (გარდაამავალი); უჯრა შესწვია 2. შესწევს (გარდაამავალი); უჯრა შესწევს; ბედი შესწევს სხვა ძველ შესწვიეს (ბრბ.).

Table with 2 columns: მცდარი and მართებული. Rows include: წევს ხელს აწევს თავს, დაწევს ფასს, გაწევს ჭაბანს, გამოწევს სკამს, მიწევს მაგიდას, მოწევს თამბაქოს, შეწევს უჯრას; სწევს ხელს ასწევს თავს, დასწევს ფასს, გასწევს ჭაბანს, გამოსწევს სკამს, მისწევს მაგიდას, მოსწევს თამბაქოს, შესწევს უჯრას.

რუსუბან სპირინამ

ბიბლიოგრაფიული სიახლე

რომში წარმოდგენილია ქართული ტომონიმების წარმოშობის მრავალფეროვანი სურათი, ნაჩვენებია უცხო ენის გავლენის შედეგები. გ. კ. მ. თებულთა შესაბამისი დას-

«შავშეთ - იმერხავის ტომონიმია»

ახალგაზრდა მკვლევარის ნუგზარ ცეცხლაძის გამოკვლევა „შავშეთ-იმერხვის ტომონიმია“ წარმოადგენს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ერთ-ერთი უძველესი ქართული რეგიონის - შავშეთ-იმერხვის, ისტორიულ

კვნები. ნაშრომში პირველადაა აღნიშნული და გაანალიზებული რეგიონის ტომონიმური ფონდი, რომელიც შეძლებისდაგვარად ზუსტად და ამომწურავად არის აღწერილი. მკვლევარმა მოახერხა ზოგიერთ სოფელში სახანგეროდ მივიწყებული გეოგრაფიული სახელების გამოკვლევა. თავისი გამოკვლევით ისინი შემოიტანა ქართულ ენათმეცნიერულ ცნობარებასა და ლინგვისტურ მიმოკვლევაში. ქართული ტომონიმების სიტყვათმცოდნეობაში გამოვლენილია თურქული ენის ლექსიკური მასალა, თურქული საწარმოქმნო აფიქსები.

შავშეთ-იმერხვის ტომონიმია

ლრმა და საფუძვლიანი შესწავლის პირველ ეტაპზე. ამ მიწა-წყალს ბევრი ლამაზი ფურცელი ჩაუწერია ჩვენი სამშობლოს ისტორიაში. აქ დაირწა ბაგრატიონთა დინასტიის აკვანი, აქედან დაიწყო საქართველოს გაერთიანება და გაძლიერება. დღეს კი ავბედით ისტორიული მოვლენების შედეგად საქართველოს ეს ძირძველი მხარე თურქეთის სახელმწიფოს ფარგლებშია მოქცეული და ართვინის ვილაეთის ადმინისტრაციულ ცენტრს წარმოადგენს. მიუხედავად ამისა, აქ დღემდე ცოცხალია ქართული ენის ძარღვმგარი ფესვები, შავშეთ-იმერხეთული ქართული, გეოგრაფიული სახელებიც ქართულია. ნუგზარ ცეცხლაძემ რამდენიმე იმოგზაურა ართვინის ვილაეთში ქართული ტომონიმების მოსაძიებლად. მან ფეხით მოიარა ჩვენი წინაპრების სისხლითა და ოფლით გაპოხიერებული „დაკარგული“ მიწა-წყალი, ჩვენებურები, ჩვენი დიდებული ეკლესია-მონასტრები - ტბეთი, ბანა, ხახული, პარხალი, ოთხთა ეკლესია, იშხანი.

მკითხველმა უნდა იცოდეს, რომ თითქმის ყოველი ტომონიმი მოპოვებულია მეტად რთულ პირობებში, დიდი რისკის ფასად. ავტორი აღნიშნავს: „თუ არა წინაპართა სისხლის ყვილი (იქ მცხოვრები ქართველებისა) და მათი მხარში დგომა, აღნიშნული კვლევის ჩატარება შეუძლებელი იქნებოდა“. თითოეულ ტომონიმს ამიტომაც აქვს დიდი ეროვნული დატვირთვა, იგია ნიშანი ჩვენი დედების სიმტკიცის, გამძლეობისა და უკვდავებისა. ტომონიმებში შემონახულია ერის ისტორია. ამიტომ მათს აღწერასა და ლინგვისტურ ანალიზს უადრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს როგორც ენათმეცნიერული, ისე ისტორიული, გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული პრობლემების მეცნიერული შესწავლისათვის. ნაშ-

წევს). ესეც ქართული ენის გამძლეობის უტყუარი ნიშანია.

მეზობელ სახელმწიფოში ხანგრძლივი საველე მუშაობის შედეგად მოპოვებული ტომონიმური მასალა ისტორიულ-გეოგრაფიული მონაცემების გათვალისწინებით წარმოადგენს საიმედო ბაზას თურქეთის ფარგლებში მოქცეული სხვა ქართული რეგიონების - ტაოს, კლარჯეთის, ლივანის, სპურის, ილითის, ლაზეთის, ფოცხოვის, არტაანის, კოლას, ერუშეთის ტომონიმის პრობლემების შეხედვაში გაღრმავებული შესწავლისათვის.

ნაშრომს დარღული აქვს შავშეთ-იმერხვის ტომონიმთა აღწერა, შენიშვნები და დანართები. იგი დამატებს გაუწევს ენათმეცნიერებს, ისტორიკოსებს, ავტორულ ისტორიული გეოგრაფიით დაინტერესებულ მრავალ მკითხველს.

დავით რეხვიაშვილი

სანუხ პრესა

სიხვენი შირიშვი, ბიჭვანი!

თქვენს კამერაში ხშირად - ბავშვთა მხარე ჩაბრუნდა კი ბავშვთა ამოხრდის მხარე მკვლავსხვისა ვეღვრის ახეც უნდა იყოს თქვენს ბავშვთა თქვენს კამერაში რა ახრსაც დავს არც ის გამოხარება იმ კამერაში აქვს თავისი გზა და სამართალი და წერს გამოსვლას მერამ ბავშვი არც იმ თავისებურ კავებას უჭირს ღმერთს და აქვთ ხომ ხელ წაღწეულია

რას მოვაყვალე ეს „ლითონა ბავშვი“

ბავშვთა დამცველად აქვს უფლება, როგორც უნდა ისე იცხოვროს, შიშველად ახსნა,

ახრებებს თუ არა ჩანაფიქრის შესრულებას. რა ჩემს ვასკითხობა, რომელ ფერს აირჩევს: შავს, თეთრს, წითელს, ყვითელს და ა. შ. შავებიც ბევრი გვაქვს, თეთრებიც, წითლებიც, ყვითლებიც. შავებს შავების ენა და კულტურა აქვთ, თეთრებს - თეთრების, წითლებს - წითლების, ყვითლებს - ყვითლების. ასე იყო ბებიჩების შეთანხმებით ჩამოყალიბებული, ასეა დღესაც არც ერთი ფერის მქონე კაცს თავისი ენა და კულტურა არ უნდა შეუფეროდეს. იმას თავისი ტრადიცია აქვს, თავისი გვარი, სახელი, ჯიშში და ჯილაგი.

რას მოვაყვალე-თქო ეს „ლითონა ბავშვი“

რას და ფურთა აღრევს სამხრეთ პროცესს, რასაც კარგა ხანია ვამჩნევ დემოკრატიულობისას. უფრო დამისაძრავითი, ჩვენს სტუდენტ კავებაზე მოგონებებს. მათი სახელები ამ ფურცელზე არ აღვრქვამ, ამიტომ შემთხვევით რამდენიმე სახელი უთქვამთ: კახა, ვაჟა, ალექო, ამირანი, გიორგი, ვანო.

სანამ მათ მოუწოდებდით, ორიოდ სიტყვით შეგახსენებთ: ნებისმიერ დროს, ჩვენს წელთაღრიცხვამდე, თუ აქვთ, დღემდე უმაღლესი განათლებისთვის შემდგარი ახალგაზრდა გამოირჩეოდა (ყოველ შემთხვევაში, ასე უნდა ყოფილიყო) მაღალი ნიჭიერებით, ისევე მაღალი ზნეობრივობით, ისევე და ისევე მაღალი გამოყენებით. თუ ასეთ ადამიანებს ჩაუთვლით თეთრებად, ბარემ ვთქვათ, რომ თეთრობისათვის ისინი არასდროს გაუცხვავთ ნამდვილ შავებს, ყვითლებს, მწვანეებს, გნებავთ ლურჯებს.

ახლა მივუბრუნდეთ კახას, ვაჟას, ალექოს, ამირანს, გიორგის, ვანოს. ეს ახალგაზრდები დღევანდელი ქართველი სტუდენტები არიან. ზეგ, ან ცოტა იქით, ისინი ეკონომისტები, იურისტები, ისტორიკოსები ან მათემატიკოსები უნდა გახდნენ, თანაც პროფესიონალები, ჩვენი სუფთა ქართული, ჩამოთვლილი სპეციალობების მიხედვით

სხვათა მათზე უმრწამსოა, მიძღვრება. მათზე ბევრი ბავშვს სადასარსაკო ამტამად ამ მშვენიერია სამეცნიერო ქართულს მივაქციოთ ყურადღებას

ეპიზოდური ჩანაწერები უნივერსიტეტის ეზოში

- სიბონ, ჩემი კუჭი გვაძე ნამეტანი გაძებნი ბარ რა - ხელებს იქნევს და თვალებს ბრაცავს კახა

- ვინ ბავშვ მე? ჩემი დედა...! იცი რა, შენ ცოტა დღეებში შეარჩევ - არანაკლებ იბრციება ვაჟას თვალები და მარცხენა ფეხი ეხტუნება.

- ვაიბე, ჩემი კახა, სიბონ, ვვი რო დავიწყებს რთა ბაზარს, იტოვებ ცხვირი აქ ვასახევი! - მთლად გადმოუცვივდა თვალები კახას და კარგა ხანს დარჩა ისე.

***

- ბავშვ რა უყვით იმ ლექტორს, რამხელა თესლი ვინძე, ჩემი დედა...! რა, სამჯერ შევეთრე ჩათვლახე, ხო გეხმის და არ იძლევა მე მავის დედა...! არადა, ბავშვ, ვავებაში არა ვარ, რაცხას ბეუტრობდა ლექტორზე, მავის გამგებნი ვიყავი? - აშკარა სინანულითა და აშკარავე დაქადებით გამოირჩეოდა მათ შორის ალექო.

- ხვარ შეუღეღეოთ ი ლინებში, ა; ერთი მავისთვის ჩამაფარება როყავა, მარა ვავკნინრავს სიბონ, ძველი დამძალია! - მძას მურადვე უღვას გვერდით სტუდენტნი ამირანი.

***

- მოდი აქ შე ფალოსო (ეს ქართული თარგმანით ითქვა; სულხან-საბას აქვს მოხსენიებული სიტყვა იგი და სტუდენტმა სწორად მოიხმარა) - ძალხედ ხმამალა უნივერსიტეტის შუა ეზოში დაუძახა გიორგიმ ვანოს, მაგრამ იმდენად სიყვარულითა და პატივისცემით გამოუვიდა გიორგის ეს შეძახილი, ვანო არ გაძრახებულა; არც შეძღვე:

- სა გეიარე, წუხელ შე პრ... (ესეცაა მგონი სულხანთან); იცი, რა მავარი დრო ვატარებ ყურჩანასთან; იტოვებ, ბოლომდე წვევია ვახურება; სანამ მთლად არ გამოეხიროდით, სახლიდან ვერ გამოგვყარეს.

***

ამ ბიჭებს რომ შეხედავ, ნამდვილად ჰგვანან ადამიანის შვილებს: რა უბედურებაა, ბიჭები, ეს თქვენი მეტყველება; ჩვენ კალკის გულისათვის ეწვევით ერთმანეთს და, ამ დროს, თქვე მშვენიერებო, თუ დაფიცებაზე მიდგა საქმე დედის დაფიცება გუუხერხულებათ; საიდან მოიტანეთ და დაიკვთ ენაზე ამდენი ნაგავი; სტუდენტი თუ ხარ, ერის საუკეთესო შვილებს უნდა მიბაძო. თუ სტუდენტი არა ხარ, განსწავლულობა არ გინდა. თუ შავობა გინდა, დადექი შავებთან! მაგრამ, ღმერთს მადლობა, არც მათი ცხოვრებით გსურს ცხოვრება!

შენ არც იქით ხარ, არც აქეთ. მოკლედ ჭრელი ხარ, თანაც ვლახა ჭრელი.

მია ხოფერი

მაის ტომის დამწერლობისათვის უამრავი წიგნი, სამეცნიერო მონოგრაფია და პოპულარული სტატია მოუწოდებიათ; მაგრამ მოუხდევად ამისა, იგი დღემდე ამოუკითხავია. უკვს არ იწვევს მხოლოდ ციფრული და კალენდრული ნიშნები.

შედარებით უკეთა შესწავლილი აქტეკო დამწერლობა და რაც მის შესახებ ვიცით, ისაა, რომ ეს არ იყო ნამდვილი დამწერლობა, არამედ ეს იყო პირველი მცდელობა ტექსტი საკუთარი და გეოგრაფიული სახელების რებუსული აღნიშვნისა. ყოველივე ეს კი დღეს პიქტოგრაფიულ ჩანაწერებს წარმოადგენს.

აქტეკები განსაკუთრებულად დამუშავებულ ირმის ტყავზე ან აგვისაგან დამზადებულ ქაღალდზე წერდნენ. ნახატები და ნიშნები კატეხის ელეებით ამოიკაწრებოდა და ნატურალური საღებავებით იღებებოდა, წიგნებს აკორდონით კეცავდნენ, ტექსტი ორივე გვერდზე თავსდებოდა. ჩვენამდე მოღწეული „ჩაწერები“ კოლუმბის დაპყრობის წინა და, ასევე, მექსიკის ესპანური დაპყრობის შემდგომ პერიოდს მიეკუთვნება. აქტეკურის გარდა, რამდენიმე ხელნაწერია შემონახული, რომლებიც მეზობელ ინდიელ ტომებს - მიშტეკებს, საპოთეკებსა და სხვ. დაუტოვებიათ. ისინი, არსებითად, აქტეკურისაგან არც განსხვავდებიან, რადგან მათში წერის პრინციპები იგივეა.

ისე, დამწერლობაზე აქ დიდი სიფრთხილით უნდა ვსაუბრობდეთ, რადგან, როგორც ინგლისელი გრამატოლოგი დირიბერი წერდა: აქტეკური ჩანაწერი პიქტოგრაფიულია სასე. მათი რაოდენობით იგი ყველა „გარდამავალ“ დამწერლობას აჭარბებს, რადგან მწერალთა ყურადღება გამახვილებული იყო მთავარი აზრის გადმოცემაზე და არა სამეცნიერო ბეგრებზე.

თუ აქტეკური ხელნაწერის ფურცლებს გადავხედავთ, რომელიც ბავშვთა აღზრდას ეძღვნება (სხვა დოკუმენტში აქტეკთა ისტორიის, სასამართლო პროცესის, რელიგიური ცერემონიების შესახება მოთხრობილი, ყველაზე გვიანდელში კი ეთოლოგიური კატეხიზმიც შეიძლება ვიგულისხმობთ და ა. შ.), მისი შინაარსი ასეთი იქნება:

ბავშვებს 11 წლამდე (11 წრე) აქვთ კვების უფლება (ორი ოვალი პურის სიმშრლოა); მშობლებს შეუძლიათ შვილებს დასაჯონ კვამლითა და ცეცხლის მსურველებით, ოღონდ აუცილებლად უნდა ახსნან დასჯის მიზეზი, დანაშაული („ხვეულა“, რომელიც საუბრის სიმშრლა, ცეცხლის აღზე ბავშვმძიარვებული ადამიანის პირთანაა გამოხატული).

მეორე ნახატი გვიამბობს, რომ როდესაც ბავშვი 15 წლის (15 წრე) გახდება, ქურუმთან უნდა გაიგზავნოს განსასწავლად (ნაკვალევი მუდომარე ადამიანის წინაა). როგორც ვხედავთ, ჩვენ „საპასუხით“ წავიკითხეთ ტექსტი ქართულად, თანაც, საკუთარი სურვილით, შევიძლია მას სხვადასხვა სიტყვა დავეძაბოთ, წინადადებები მრავალგვარად განვმარტოთ, მაგრამ ზუსტად ასევე შეიძლება, ავეთარგმნა ინგლისურად, აქტეკურად და, ერთი სიტყვით, მსოფლიოს ნებისმიერ ენაზე. ჩვენს წინაშეა ყველაზე ტიპური პიქტოგრაფია, ნახატების წინა. მსგავს პიქტოგრაფებს ჩვენ ყველა აქტეკური ხელნაწერი ვპოულობთ. მაგალითად მშითვის

სხვა პეპი და პეპი

ჩამონათვლი ჩაწერებოდა შესაბამისი სახეების - ტანსაკმარისი, ყელსაბამების, მხრების გამოსახულებათა დამხარებით, რომელთა გვერდითაც რიცხვის გამოხატველი ნიშნები მითითებული. ქრისტიანული მომწერება არა კაც ჰელა“ ჩაწერება ასე ამბობენ კაცის წინ დგას მეორე ადამიანი, რომელიც თავს იცავს“

აქტეკური პიქტოგრაფიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ფერს. მაგალითად, ღურჯად შეფერილი სისხე წყალს აღნიშნავს, წითელი კი - სისხლს. და მარცხ, ტიპური პიქტოგრაფიის მოუხდევად, აქტეკთა ხელნაწერებში ფონეტიკურ ნიშნებს, უფრო ზუსტად, რებუს-ნიშნებსაც ვპოულობთ.

მაგალითად, სახელწოდება „ტეპეტლიანი“ (მთავაშორისი) მთისა

„სტაქური“ „ჩაჯუსაბი“

(აქტეკურად „ტეპეტლი“) და ქობლების (ტლანტლი) ნიშნებით ჩაწერებოდა, სახელწოდება „ტეპეტალიანი“ (მთის ცხვირი) - მთისა (ტეპეტლი) და ცხვირის (იაკატლი) ნიშნებით.

ამგვარადვე იწერებოდა ადამიანის სახელები. ქალი-ტეპეტი (რომელიც სიტყვა - სიტყვით ამინდის ფორმის მთას ნიშნავს) ვადმოიცვებოდა მთისა და სიმინდის ფორმების გამოხატველი ნიშნებით (ტეპეტლი „ქალი-ტეპეტი“). იცოვალტი (ადამიანი გველი) - გველისა (კოალტი) და დანის (იციტი) ან ისრისა (იცი), ჭურჭლისა (კო) და წყლის (სალი). ჩაწერა იძლეობდა იმით, რომ აქტეკებს, მსგავსად სხვა ინდიელი ხალხისა, სახელთა ეწ. „ხატოვანი“ სისტემა ჰქონდათ. ადამიანებს ეძახდნენ: არჩიუს ვარსკვლავს, სისხლის-მსმელ არჩიუს, იაგუარის ბრწყალს. ქვით ნაცემ იაგუარს, ფითოსან გველს და მწერალს ყველა ამ სახელის შესაბამისი ნახატ-ნიშნის გამოჩენვა შეეძლო. ადამიანი, სახელად „ძერა“, მფრინავი ძერას სიმბოლოთი გა-

ნაწევრები აქტეკური ტრატატებიდან ბავშვთა აღზრდის შესახებ

მოხსატებოდა და ა.შ. სხვაეტიანი სახლის დასაწერად მწერლებს შესაბამისი ნახატ-ნიშნების ამორჩევა უხდებოდათ. მაგალითად, ესპანური გვარი „დე პოვა“ ვადმოიცვებოდა ადამიანის თავით, რომელსაც პირიდან კვამლის ბოლქვები გამოხდის („კვამლი“ აქტეკურად ასე ეწოდება: „პოკტლი“).

რიცხვების, დღეებისა და თვეების აღსანიშნად აქტეკებს განსაკუთრებული ნიშნები ჰქონდათ. რიცხვს 1-დან 20-მდე პატარა წრეები ან წერტილები აღნიშნავდა, ოცეულებს (რადგანაც სისტემა ათობითი კი არა, ოცობითი იყო) - საკულტო მნიშვნელობის ნიშნები, „ოცჯერ ოცს“ (400) - ფიჭვის გამოხატველი ნიშანი, „ოცჯერ ოცჯერ ოცს“ (20X20X20 ე.ი. 8000) - არომატული ბალახების ტომის ნიშანი და ა.შ.

ლია რუხაძე

უცხო სიტყვები

ცომსა და ტომამტში თავჩინილი სახით შემწვარი ხორცის, ყველის, სოკოს, თევზის და სხვ. ბოსტნეულის ნაჭრებით მომზადებული, სუფრასე ცხლად მოსატანი ნეალოიტანური კერძი. პიკერია კი რესტორანია, სადაც საღირომო კერძია პიკა.

სენდვიჩი (ბრიტ. ინგ. sandwich) ცნობისამული პურის ისეთ ორ ნაჭერს ჰქვია, რომელთა შორის, ჩვეულებრივ, მოთავსებულია რიძე საკვები. სენდვიჩი იგივეა, რაც ქართული სამზარეულოსთვის უკვე ნაცნობი ბუტერბროდი - (გერმ. butterbrot) - პურის ნაჭერი, რომელზედაც წასმულია კარაქი, ხიხილი ან დადებულაა ყველის, ძეხვის, ლორის ან რიძე სხვ. მისთანა თხელი ნაჭერი (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბ., 1973).

სენდვიჩი არის ნამცხვრის ორი ფენისაგან დამზადებული ტეპიდულიც, რომლისთვისაც შუა შრედ გამოყენებულია ხილფადა, კრემი, ნაყინი და ა. შ. ნაყინის სენდვიჩი ჩვენთან განსაკუთრებით ფართოდ ვავრცელებული კვების პროდუქტია.

ჰამბურგერი (ინგ. hamburger შემოკლებული ფორმა <hamburger steak - ჰამბურგული ბიფშტეკი) - ამერიკული იაფფასიანი საკვებია, რომლისთვისაც გამოყენებულია მრავალი შუაში გაჭრილი ფუნთუშა საქონლის ხორციით და კატლეტით. ვავრცელებულია ჰამბურგერის მუბოკლებული სახელწოდებით - ბურგერი. სიტყვა ბურგერი ასევე გამოყენებულია კომპოზიტის ჩიხბურგერის კომპონენტად (ინგ. chess-ყველი+burger ბიფშტეკის) ჩიხბურგერი - შუაში გაჭრილი ფუნთუშა, რომელშიც კატლეტთან ერთად მოთავსებულია ყველის ნაჭერი ან შიგ მხოლოდ ყველის ნაჭერი.

სოფიო ხუჯაბერიძე

ნიდა ნოვარში გამოქვეყნებული „სიხვათა აკიღოს“ პასუხები:

მწიგნობარი; მკვლევარი; მყინვარი; მღვდარი; ფაფარი; ბზარი; გვარი; ჯებირი; ნუგზარი; სატყვარი; მინანქარი; ხაზინადარი; ძუძუმწოვარი; ხუროთმოძღვარი; შესანდობარი; მაცხოვარი; ჯადოქარი; საყდარი; ფიცარი; ძმარი; ზვარი; ღადარი; ჭიშკარი; ამირბარი; ნამცხვარი; ტაფამწვარი.

გამომცემელი და მთავარი რედაქტორი
ბარიელ ფუტყარაძე
 პასუხისმგებელი რედაქტორი **გია სოფერი**
 რედაქტორი **ნათია ოდილაძე**
 ნოვარი მოამგაღეს: **რუსუდან სალინაძე**,
 თაგარ აფრიდონიძე, გია ჩიჩელაშვილი, ვადონა
 დადუნაშვილი, ნათია აბულაძე

გაზეთის ღირებულება მარტამ დათავილი
 გაზეთი რეგისტრირებულია ქუთაისის საქალაქო
 სასაგარეოლოში; № 12 / 5 / 9-4818
 ტელეფონი: 822 79 79 46 (თბილისი); 877 47 69 05;
 8231 4 28 83; 9 02 93 (ქუთაისი); 888222 5 50 80 (ბათუმი)
 მისამართი: ქ. ქუთაისი, თაგარ გზის ქ. № 59,
 ქსე დასაქმებულების საგანგებო-კვლევითი ინსტიტუტი

ქართულ სამზარეულოში უკვე ჩვენი ყოველდღიურობის ნაწილად ქვეული, უცხოური კერძებისა და კვების პროდუქტების გაჩენამ სალიტერატურო ენაში ახალი ტერმინების დამკვიდრება განაპირობა. ვავრცელებთ რუბრიკის ტრადიციას და რამდენიმე მაგნიანის განმარტებას გთავაზობთ.

პოდ-დოგი პირველად გასულ საუკუნეში დაამზადეს ამერიკაში. შუაზე გაჭრილ ფუნთუშაში მოთავსებულია საწებლით, მწვანელებულითა და მდოგვით შეკაზმული ცხელი სოსისი ან სარდელიცხლ-sardella - მსხვილი, მოკლე სოსისი). პოდ-დოგის (ინგლ. hot - ცხელი; ცხარე საკვები, რომელიც შეიცავს წიწყას ან სანელებლებს და გასინჯვისას წვის შეგრძობას იწვევს; dog - ძალი) პირველი მწარმოებელი თვლიდნენ, რომ ამ საკვებისთვის გამოყენებული სოსისი ფორმით ტაქსა ძალს 3 გავადა, სწორედ ეს გახდა მისი უცნაური სახელწოდების (ცხარე ძალი) შექმნის საფუძველი.

პოდ-დოგისა და, საზოგადოდ, კერძებისათვის ე. წ. კეტჩუპს - სუნელ-სანელებლით შეკაზმულ მაღალიზურ საწებულს (რომლის ძირითადი კომპონენტები ჩვეულებრივ პომიდორია) და მაიონესს იყენებენ. მაიონესის სახელწოდება ქალაქ მაონს უკავშირდება (ბალეარის კუნძულებზე, რომლებიც სხელთაშუა ზღვაში მდებარეობს და ესპანეთის შემადგენლობაში შედის, არის კუნძული მენორკა, მისი მთავარი ქალაქია მაონი). კვების ეს პროდუქტი პირველად მაონში აწარმოეს, აქედან ვავრცელდა იგი ჯერ მთელს კონტინენტზე და შემდეგ მსოფლიოში. ჩვენთვის ნაცნობი ბეგრითი და შედგენილობა სიტყვად ფრანგულ ენაში მიიღო, საიდანაც შევიდა რუსულში, ხოლო მოგვიანებით დამკვიდრდა ქართულ ენაში.

გასული საუკუნის მიწურულს ჩვენი კვების მენიუში გაჩნდა პიკა (იტალ.pizza) - გაბრტყელებულ